Andragoški center Republike Slovenije
Slovenian Institute for Adult Education

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA IZOBRAŽEVANJE, ZNANOST IN ŠPORT

Kompetence odraslih od 16. do 24. leta: longitudinalni in mednarodni vidiki

Nosilka naloge: mag. Jasmina Mirčeva

Avtorici: mag. Jasmina Mirčeva, mag. Estera Možina

NELEKTORIRANO BESEDILO

Financer projekta Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport RS

Ljubljana, 2017

Vsebina

TEORETIČNI DEL

UVOD in aktualnost 3

Mednarodna izhodišča 5

Nacionalna izhodišča 7

Dosedanje študije in implikacije na raziskovanje 9

Raziskovalne metode in opredelitev vzorca 13

EMPIRIČNI DEL

Opredelitev slovenskega vzorca po socio- demografskih značilnostih 15

Primerjava spretnosti populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta s celotno populacijo v Sloveniji 16

Spretnosti populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta starosti po socio-demografskih značilnosti in zaposlitvenem položaju 22

Spretnosti mladih po zaposlitvenem položaju 26

Spretnosti mladih glede na izobrazbo njihovih staršev 27

Mednarodna primerjava dosežkov mladih 29

Besedilne spretnosti 30

Matematične spretnosti 32

Spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih 34

Udeležba mladih v programih formalnega izobraževanja 36

Dosežki v spretnostih mladih glede na zdravje 40

Dosežki v spretnostih mladih glede na migrantski status 42

Pomen krepitve spretnosti v vsakdanjem življenju in pri delu 44

Pokazatelji uporabe spretnosti v raziskavi spretnosti odraslih PIAAC 48

Kako pogosto mladi in odrasli uporabljajo spretnosti 52

Branje v vsakodnevnem življenju 52

Pisanje v vsakodnevnem življenju 54

Računanje v vsakodnevnem življenju 56

IKT v vsakodnevnem življenju 58

SKLEPNE UGOTOVITVE IN PREDLOGI ZA ZVIŠEVANJE TEMELJNEGA ZNANJA TER SPRETNOSTI MLADIH……..…..61

LITERATURA IN VIRI

TEORETIČNI DEL

UVOD in aktualnost

Naloga 'Kompetence odraslih od 16. do 24. leta: longitudinalni in mednarodni vidiki' je dvoletna naloga, ki poteka na Andragoškem centru Slovenije in analizira kompetence oziroma spretnosti populacije od 16. do 24. leta starosti. Naloga sloni na bazi podatkov PIAAC (Program for Internacional Asessment of Adult Competences)[1], ki vsebuje podatke o spretnostih v 33 ih državah. Hkrati pa analizira spremembe v spretnostih mladih (v časovni perspektivi), in sicer na podlagi primerjav s podatki Mednarodne raziskave o pismenosti odraslih IALS[2] (International Adult Literacy Survey).

Po podatkih SURSa (2009) se delež mladih z leti zmanjšuje. Leta 2000 so mladi od 15. do 29. leta predstavljali 21,3 % populacije. Devet let kasneje je bila ta kategorija 19,4 % populacije, leta 2012 je bilo le še 17.7 % mladih. Tudi napovedi niso zelo obetavne, saj bo po projekcijah SURSa (EUROSTAT) leta 2050 le še 14,2 % populacije mladih. Spremljanje stanja kaže, da je v primerjavi z drugimi kategorijami v državah EU in Sloveniji vedno manj mladih in delovno aktivnih ter vedno več starejših in delovno neaktivnih prebivalcev.

Problem mladih z nizkimi kompetencami in spretnostmi je eden temeljnih problemov in izzivov slovenske družbe in EU. Indikatorji kažejo, da postaja populacija mladih v Evropi deprivilegirana skupina. V EU je brezposelnih približno 5,5 milijona mladih oziroma vsak peti prebivalec, mlajši

[1] PIAAC je največja mednarodna raziskava o kompetencah odraslih. Poteka pod okriljem OECD, njen namen pa je ugotoviti kakšne so kompetence populacije odraslih, kako jih porabljajo in kakšne koristi jim prinaša njihova uporaba. Cilj raziskave je ugotovi na kakšen način se pri populacije med 16. in 65. letom starosti te zmožnosti razvijajo, vzdržujejo in pojenjajo v procesu življenja. To velja tudi za ugotavljanje kompetenc posameznih ciljnih skupin (manj izobraženih, brezposelnih, starejših, mlajših). Rezultati raziskave so podlaga za oblikovanje temeljnih usmeritev izobraževanja in usposabljanja za pospešeno zviševanje ravni pismenosti prebivalstva, hkrati je osnova za razvoj novih izobraževalnih programov, usposabljanje učiteljev in drugih, ki so posredno ali neposredno vključeni v izobraževalni proces. Raziskava PIAAC poteka pod okriljem OECD, v njej sodeluje 33 držav iz celega sveta, Slovenije pa je sodelovala v drugem krogu (2012 – 2016). V raziskavi je bilo izvedeno anketiranje več kot 5000 odraslih od 16 do 65 let starosti. V Sloveniji je raziskavo izvajal konzorcij partnerskih ustanov, ki ga sestavljajo: Andragoški center Slovenije (koordinator raziskave), Statistični urad R Slovenije in tri fakultete univerze v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede, Ekonomska fakulteta in Filozofska fakulteta.

[2] IALS je prva mednarodna raziskava o pismenosti odraslih, ki sta jo vodila Kanadski urad za statistiko in Inštitut za testiranje v izobraževanju iz Princetona v ZDA. V Sloveniji so v tem času raziskavo podprli Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za šolstvo in šport in Statistični urad R. Slovenije. Pri izpeljavi raziskave pa so poleg Andragoškega centra Slovenije, sodelovali še Fakulteta za družbene vede, Inštitut za raziskovanje medijev in CATI center.

od 25 let, ki se želi zaposliti, ne najde dela. Stopnja brezposelnosti med mladimi presega 20 %, kar je dva krat več, kot znaša stopnja brezposelnosti za vse starostne skupine. Skoraj 7,5 milijona mladih v starosti od 15 do 24 let ni zaposlenih, se ne šola in niso dejavni v družbi.

Tudi v Sloveniji stanje ni bistveno boljše. Rezultati Ankete o delovni sili kažejo, da je bilo v Sloveniji med mladimi 294.000 delovno aktivnih, 40.000 brezposelnih in 82.000 neaktivnih oseb. Po podatkih EUROSTATA je znašala stopnja brezposelnosti mladih med 15. in 24. letom 25 % (Eurostat, 2015).

Zaradi socialnih, ekonomskih in demografskih sprememb v družbi je prehod iz izobraževanja v zaposlovanje spremenjen. Značilnosti tranzicije v sodobnih trgih dela so:

- podaljševanje šolanja in zaradi tega kasnejši vstop populacije na trg dela;
- kompleksnost prehodov: tranzicije niso več linearne in vključujejo različne prehode in odhode med različnimi situacijami zaposlovanja in izobraževanja;
- negotovost: tranzicijski procesi mladih so zaznamovani z visoko fleksibilizacijo in odvisnostjo od delovnih mest in plač, so pa zato mladi ljudje bolj občutljivi na izgubo delovnih mest ter imajo v primerjavi s preteklostjo bolj negotove pogoje dela (delo s krajšim delovnim časom, nižje plačilo, opravljajo delo, ki je neprijavljeno in je v domeni sive ekonomije, pogoste prekinitve);
- individualizacija zajema strukturne dejavnike kot so pripadnost socialnemu razredu, spol in etničnost. Ti imajo še naprej ključno vlogo.

(Salva Mut, F., Quintana-Murci E., Desmarais, D., 2014)

Socialne, politične, ekonomske in demografske spremembe pri mladih so mnogotere, in sicer na področju individualnega, družbenega, profesionalnega življenja. Ravno tako je zelo evidentna naraščajoča družbena polarizacija. V še posebej marginaliziranem položaju so posamezniki z izrazitim izobraževalnim deficitom.

Izobrazba in temeljne spretnosti ter kompetence mladih imajo pomembnejšo vlogo kot v preteklosti. Končana srednješolska izobrazba postaja minimalni standard za normalno vključevanje na trg dela in pogoj za udeležbo v nadaljnjem izobraževanju.

Dejstvo je, da se tranzicijsko obdobje podaljšuje. To nekaterim omogoča, da izrabijo različne situacije za razvoj spretnosti in imajo pri tem dovolj podpore, da to uresničijo, medtem ko tisti, ki teh možnosti nimajo, postanejo še bolj ranljivi (Berzin, 2010). Zato je nujno pomemben razvoj tranzicijskih politik, ki promovirajo pozitivne tranzicije.

Mednarodna izhodišča

Temeljni dokument, ki v EU postavlja smernice in ukrepe za spodbujanje aktivnega državljanstva med mladimi, je Bela knjiga (Bela knjiga Evropske komisije, 2001). Na podlagi tega gradiva je Svet ministrov sprejel številne dokumente ter ponudil iztočnice evropskega sodelovanja na vseh področjih, ki vplivajo na življenje mladih. Primarno področje sodelovanja sta *izobraževanje in usposabljanje.*

Leta 2005 je bil pripravljen evropski pakt za mladino, ki so ga podpisali predstavniki štirih držav. Namen pakta je integracija mladih v družbo in na trg dela. Njegova dodana vrednost naj bi bila vidna predvsem na treh področjih:

- zaposlovanje, družbeno vključevanje in demografski razvoj,
- izobraževanje, usposabljanje, mobilnost in državljanstvo,
- ravnovesje med poklicnim, osebnim in družbenim življenjem.

Izobraževanje in usposabljanje mladih se skozi mladinske politike umešča tudi v okvir razvoja drugih strategij Evropske unije, denimo Strategijo EU2020. V *Strategiji Evropa 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast, (2010)* se izpostavlja,

'da ima četrtina vseh učencev velike težave z branjem, vsak sedmi mladi pa prezgodaj prekine izobraževanje in usposabljanje. Približno polovica jih doseže srednjo raven izobrazbe, vendar to pogosto ne ustreza potrebam na trgu dela. Manj kot tretjina oseb, starih od 25 do 34 let, ima univerzitetno izobrazbo, v primerjavi s 40 % v ZDA in več kot 50 % na Japonskem. Po šanghajskem indeksu se med najboljših 20 univerz v svetu uvrščata le dve evropski univerzi'.

V tem smislu je eden temeljnih ciljev strategije, da mora biti delež mladih, ki se odločijo za zgodnjo opustitev šolanja, pod 10 %, vsaj 40 % mladih pa mora zaključiti terciarno izobraževanje. Ena od vodilnih pobud strategije je Mladi in mobilnost. Pobuda je usmerjena k povečevanju uspešnosti izobraževalnih sistemov in krepitvi privlačnosti evropskih visokošolskih institucij v mednarodnem okolju.

V *Resoluciji Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta o spodbujanju novih in učinkovitih oblik participacije vseh mladih v demokratičnem življenju v Evropi* (2011), se opozarja, da se dandanes mladi zaradi brezposelnosti, njene povezave z revščino ter nižje stopnje izobrazbe in

zgodnjega opuščanja šolanja na določenih področjih srečujejo z mnogimi problemi. Zagotavljanje ustreznih informacij in priložnosti za učenje v formalnem in neformalnem izobraževanju je bistveno za večjo udeležbo mladih na različnih področjih. Udeležbo razumejo kot proces, ki se začne v otroštvu in se nadaljuje skozi vse življenje, zato bi morala biti prisotna v vseh življenjskih obdobjih in okoljih. Zato se poziva države članice in komisijo, naj v okviru svojih pristojnosti vsem mladim omogočijo izboljševanje spretnosti in jih spodbudijo, da bi si prizadevali doseči polno udeležbo v izobraževalnem sistemu, na trgu dela in v družbenem življenju.

Evropska komisija je predlagala spremembe mladinske politike za prihodnje desetletje in sprejela strategijo *Mladi, vlaganje vanje ter krepitev njihove vloge in položaj (2009).* V strategiji se izpostavlja, da je skupina mladih ena najbolj ranljivih, da jo je sedanja gospodarska in finančna kriza še posebej prizadela. Za izboljšanje položaja na tem področju se poudarja, da so še posebej pomembni nacionalni ukrepi.

Izobraževanje v funkciji razvoja človekovih pravic, izboljševanja statusa mladih na trgu dela in večje socialne vključenosti je bilo omenjeno tudi na 8. *Svetu evropskih ministrov, odgovornih za mladino* (2008).

Izhajajoč iz poslabšanja razmer mladih, predvsem na trgu dela, je nastala *Resolucija Sveta in predstavnikov držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta o dejavnem vključevanju mladih: boj proti brezposelnosti in revščini (2010*). Povečevanje možnosti za zaposlitev, preprečevanje brezposelnosti in socialno izključenost naj bi se doseglo ravno s spodbujanjem izobraževanja, usposabljanja in neformalnega učenja ter s spodbujanjem prehoda med sistemi izobraževanja, usposabljanja in trgom dela.

Ena od pomembnih usmeritev *Strateškega okvirja za evropsko sodelovanje v izobraževanju in usposabljanju (ET 2020),* ki ga je sprejel Svet Evropske Unije maja 2005, je krepitev preventivnih pristopov in razvoj tesnejšega sodelovanja med sektorjema splošnega in poklicnega izobraževanja pri odpravljanju ovir za vrnitev mladih, ki zgodaj opustijo šolanje v izobraževanje in usposabljanje.

V večini omenjenih mednarodnih dokumentov se poudarja, da je v razmerah vse večje brezposelnosti mladih pomembna izraba priložnosti za učenje zunaj formalnega sistema izobraževanja in usposabljanja. K večji ozaveščenosti pri razvoju pismenosti mladih se pozivajo tudi vse države članice.

Nacionalna izhodišča

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS)

Temeljni dokument, ki regulira mladinsko politiko na nacionalni ravni, je *Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju* (ZJIMS, 2010). Ta vsebuje nabor ukrepov sektorskih javnih politik z namenom, da se mladi lažje integrirajo v različne sfere.

Zakon je sestavljen iz dveh tematskih sklopov; vsebuje splošne določbe in načine uresničevanja javnega interesa v mladinskem sektorju. V splošnih določbah so opredeljena načela in izrazi na področju mladinske problematike, naslednji segment pa določa nosilce in subjekte javnega interesa ter status organizacij v javnem interesu v mladinskem sektorju.

Po opredelitvah Zakona so 'mladi', mladostniki ali mlade odrasle osebe obeh spolov, stari od 15. do 29. leta starosti.

'Mladinski sektor' so področja, kjer poteka proces oblikovanja in uresničevanja mladinskih politik in mladinsko delo.

'Mladinska politika' pa je usklajen nabor ukrepov različnih sektorskih javnih politik, z namenom spodbujanja in lajšanja integracije mladih v ekonomsko, kulturno in politično življenje skupnosti ter ustreznih podpornih mehanizmov za razvoj mladinskega dela ter delovanja mladinskih organizacij.

Z vidika načinov uresničevanja javnega interesa in v kontekstu problematike naloge kompetence odraslih od 16. do 24. leta starosti sta še aktualni 'mladinski program' in 'program za mlade'.

'Mladinski program' je skupek dejavnosti, ki ga izvaja mladinska organizacija in poteka med vrstniki nepretrgoma skozi večji del leta ter vključuje večje število izvajalcev in aktivnih udeležencev. Za razliko od tega pa je 'program za mlade', program ukrepov v mladinskem sektorju, ki ga izvajajo organizacije za mlade, da bi tako zagotovile boljše pogoje za življenje, delovanje in organiziranosti mladih (člen 3.).

V ZJIMS so opredeljena temeljna področja mladinskega sektorja. Od devetih se eno neposredno (neformalno učenje in usposabljanje ter večanje kompetenc mladih), druge pa posredno dotikajo

znanja in spretnosti, ki jih posamezniki pridobivajo v času formalnega in neformalnega izobraževanja[3].

Poleg nacionalne politike se problematika mladih ureja tudi na lokalni in regionalni ravni. To velja tudi za ukrepe, ki spodbujajo vključevanje mladih v programe za izobraževanje in usposabljanje. Po navedbah Mužice (2015) so med temeljnimi akterji uresničevanja mladinske politike na lokalni in regionalni ravni: nosilci formalnega izobraževanja v lokalni skupnosti, osnovne, srednje šole, fakultete, ljudske univerze, mladinski centri, mladinske organizacije, društva in podjetniški inkubatorji.

Nacionalni program za mladino 2013-2022 je programski dokument, ki opredeljuje prednostne naloge in ukrepe, ki predstavljajo javni interes na področju mladinskega sektorja (Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 (ReNPM13-22). Omogočanje izobraževanja in usposabljanja mladih je eden temeljnih ciljev nacionalnega programa. V dokumentu se izobraževanje povezuje z zaposlovanjem in z doseganjem večje fleksibilnosti mladih na trgu dela. Vloga izobraževanja se ne reducira zgolj na vidik zaposlovanja, temveč se izpostavlja tudi osebni razvoj ter uresničevanje življenjskih ciljev ter učnih in raziskovalnih potencialov, kreativnosti, inovativnosti ter trajnostnega razvoja.

Izboljševanje kompetenčne opremljenosti mladih je med temeljnimi cilji. Ta vsebuje šest prioritetnih področij:

- vzpostavitev celostnega priznavanja neformalnih oblik znanj in izkušenj ter povezovanje formalnega in neformalnega izobraževanja,
- zagotovitev pogojev za povečanje deleža mladih, ki končajo študij ter spodbujanje skrajševanja dobe študija,
- preprečevanje zgodnejšega opuščanja izobraževanja pri poklicnem in strokovnem srednješolskem izobraževanju,
- izboljšanje kakovosti izobraževanja na vseh izobraževalnih stopnjah,
- vzpostavitev celovitega sistema vseživljenjske karierne orientacije za mlade v starosti 15 do 29 let,
- ohranitev obsega štipendijske politike.

[3] Prednostna področja mladinskega sektorja so: večja avtonomija mladih, dostop mladih do trga delovne sile, razvoj podjetnosti mladih, mobilnost mladih in mednarodno povezovanje, skrb za mlade z manj priložnostmi v družbi, zdrav način življenja idr.

Izobraževalna problematika je v tem dokumentu uvrščena tudi v druga področja, denimo zaposlovanje in podjetništvo, zdravje itn.

Izobraženost, kvalificiranost in spretnosti populacije mladih so pojmi, ki imajo središčno vlogo tudi v *Resoluciji o nacionalnem programu izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji za obdobje 2013 – 2020* (ReNPIO 13-20, 2013). Izpostavlja se, da hitro spreminjajoče se razmere, zahtevnost, kompleksnost domačih in svetovnih izzivov zahtevajo ustrezno odzivnost izobraževalnega sistema na ravni izobraževanja mladih ter stalnega izobraževanja in usposabljanja odraslih. V Resoluciji se poudarja, da je kljub statističnim podatkom, ki govorijo o manjšem osipu, še vedno preveč mladih, ki na različnih stopnjah opustijo šolanje. To je tudi ena od ciljnih skupin, ki so opredeljene kot prednostne.

V *Beli knjigi se* pri usklajevanju izzivov na tem področju izpostavlja, da sta za razvoj populacije mladih enako pomembna poklicno in splošno izobraževanje, ki pelje k razvoju osebnih potencialov, kulturni razgledanosti in opolnomočenju ljudi za upravljanje pogojev lastnega življenja (Bela knjiga, 2011).

V nacionalnih dokumentih se izpostavlja, da so se v obdobju manj ugodnih razmer na trgu dela zaostrili tudi pogoji za zaposlovanje mladih. Zato je vse bolj pomembno tudi pridobivanje spretnosti zunaj sistema rednega izobraževanja. Pri izboljševanju znanja in spretnosti mladih, ki so pomembni tako za izboljševanje priložnosti na trgu dela kot za dejavnosti v vsakdanjem življenju, se izpostavlja vključevanje vseh deležnikov na tem področju, vključno s socialnimi partnerji in mladinskimi organizacijami. Prizadevanje vseh politik pa je ustvarjanje mladim prijaznega okolja.

Dosedanje študije in implikacije na raziskovanje

Naterer in Lavrič sta v raziskavi *Mladina: družbeni profili mladih v Sloveniji 2010* podala pregled raziskav na temo mladih v različnih kontekstih. Med najpogosteje citiranimi sta Mladina in ideologija (Ule, 1998), Vsakdanji svet mladih (Ule, 1995), Prihodnost mladine (Ule in Miheljak, 1995), Identiteta študentske mladine v Sloveniji (Ule 1996), Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji (Ule, 1996), Prosti čas mladih v Ljubljani (Ule in Rener, 1998) idr. (po Naterer, Lavrič, 2010). Med raziskavami v zadnjih letih je najkompleksnejša raziskava Mladina: družbeni profili mladih v Sloveniji 2010 (2010), ki prikazuje stanje (sociodemografske značilnosti mladih) v Sloveniji, izobraževanje in usposabljanje mladih, zaposlovanje in podjetništvo, politično

participacijo, prostovoljne dejavnosti in socialno izključenost, ustvarjalnost, kulture in prosti čas, gmotni položaj, vrednostni sistem itn. (Lavrič idr., 2010).

V nadaljevanju se osredotočamo na prikaz študije *Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šoloobveznih otrok*, ki je bila osnova za časovno primerjavo podatkov (Knaflič, Mirčeva, Možina, 2001).

Študija temelji na podatkih Prve mednarodne raziskave o pismenosti odraslih (IALS, 1994 – 1998). Pokazala je, da se Slovenija po dosežkih pismenosti mladih uvršča bližje sredini lestvice dvajsetih držav. Manj ugodna je ugotovitev, da mladi s končano srednjo šolo ne dosežejo tretje ravni pismenosti, kar je značilno za večino mladih v drugih evropskih državah. Druga značilnost je izrazito velik razpon v dosežkih mladih v starostni skupini 16 do 19 let. Tej podpopulaciji je v nalogi *Kompetence odraslih od 16. do 24. leta* namenjena posebna pozornost, saj so posebej analizirane razlike v kompetencah med mladimi v starostni skupini 16–19 let in 20–24 let. Tretja značilnost je visok razkorak v ravneh pismenosti med mladimi, pri katerih so imeli starši najvišjo stopnjo izobrazbe, in tistimi, ki so dosegli najnižjo izobrazbo. Analiza je bila osnova za časovno in mednarodno primerjavo stanja kompetenc mlajših odraslih (populacije 16–24 let) ter je pokazala, kakšno je stanje v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi in nekaterimi neevropskimi državami.

Predmet preučevanja naloge *Kompetence odraslih od 16 do 24 let: longitudinalni in mednarodni vidiki je* preučevanje spretnosti in kompetence populacije mladih v časovni in mednarodni perspektivi. V raziskavi o Mladih se izpostavlja, da se mladi v Sloveniji vse bolj zgodaj enačijo z odraslostjo, hkrati pa vedno pozneje uresničujejo dejanske prehode, kot so odselitev od staršev, vzpostavitev gmotne neodvisnosti in oblikovanje lastne družine (Lavrič, Frele, Tavčar Krajnc, 2010).

Cilj naloge je:

- preučiti spretnosti odraslih, starih od 16. do 24. leta, v primerjavi s tistimi, ki jih ima celotna populacija; prikazati socio-demografske in ekonomske značilnosti teh odraslih; izobrazbene značilnosti in kompetence, ki jih uporabljajo v vsakdanjem življenju; ugotoviti, katera znanja in kompetence primanjkujejo mladim in bi jih morali pridobiti v rednem izobraževanju, položaj mladih brez ustreznih znanj in kompetenc na trgu dela,
- predlagati rešitve na naslednjih področjih: oblikovanje politik za razvoj kompetenc odraslih v starosti 16 do 24 let, določitev nacionalnih kazalnikov, nadaljnji razvoj

programov izobraževanja, oblikovanje didaktičnih smernic za učenje in poučevanje te populacije.

V literaturi ni enotne opredelitve populacije *mladih* in obdobja *mladosti*. Praviloma so opredelitve vezane na starostni interval. Razpon se giblje v skladu z opredelitvijo programa Mladi v akciji med 13 in 30 let, Evropski mladinski forum kot zgornjo mejo postavlja 35 let; v Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju je razpon med 15. in 29. letom starosti; po Zakonu o mladinskih svetih je obdobje mladosti od 14. do 29. leta (Mužica, 2015).

Po opredelitvi Statističnega urada RS sestavlja skupina mladih ljudi število vseh, ki so stari med 15. in 29. letom starosti. Za potrebe naše analize in v skladu s cilji naloge je kategorija mladih nekoliko zožena in jo sestavlja populacija med 16. in 24. letom starosti.

Mužica je kritična do izključno kvantitativnega določanja tega fenomena in ponuja bolj vsebinske kriterije. V skladu s tem je mladost obdobje med otroštvom in odraslostjo, obdobje, ko posamezniki prevzamejo odgovornost do sebe, sočloveka in družbe (Mužica, 2012). Obdobje mladosti se v sodobni družbi prolongira, mladi se kasneje osamosvojijo od staršev, se kasneje zaposlujejo ter dosegajo zrelost.

Merjenje spretnosti mladih je okvir, ki zajema več pojmov in kategorij, ki jih je treba določiti in pojasniti.

Po mnenju Muršaka in Radovana (2015) so v kontekstu projekta *Merjenje učinkovitosti sistema izobraževanja za izboljšanje usposobljenosti izobraževalcev odraslih*, spretnosti obravnavane kot merljivi del kompetenc za obdelavo informacij. Muršak sicer svetuje uporabo obeh pojmov (spretnosti in kompetence) z razmislekom diferencirano. Izraz spretnosti pa se uporablja kot prevod izraza 'skills' v smislu ene ključnih sestavin vsake kompetence.

Izraz kompetenca se uporablja kot sposobnost za opravljanje nalog in vlog, ki so potrebne za doseganje pričakovanih standardov. V dokumentu OECD (Deseco, 2002) pa se izpostavlja, da je socioekonomski in kulturni kontekst tisti, ki določi pomembnost posameznih kompetenc.

V raziskavi PIAAC, v okviru katere so bili pridobljeni podatki za analizo spretnosti in kompetence odraslih od 16. do 24. leta, so bile merjene spretnosti na treh osnovnih področjih:

- *besedilne spretnosti* – sposobnost razumevanja in uporabe besedilnih informacij v različnih kontekstih in orodjih, tudi v računalniški obliki,

- *matematične spretnosti* so opredeljene kot sposobnosti razumevanja, interpretacije in uporabe matematičnih informacij in idej,
- *spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih,* pri čemer gre za zmožnosti najti, izbrati, ovrednotiti in uporabiti informacije s pomočjo novih informacijskih tehnologij za reševanje problemov in izvrševanje kompleksnih nalog (Raziskava spretnosti odraslih. Vodnik za bralca, 2013).

Pri prikazovanju stanja smo se osredotočili predvsem na prikaz besedilnih spretnosti. Razloga za tako odločitev sta dva. Besedilne spretnosti so najbolj vpete v življenje in delo odraslih ter so osnova za razvoj in uporabo drugih (matematičnih in spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju). Drugi razlog je, da so v dosedanjih publikacijah OECD (Literacy in the Information Age, 2000, Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills, 2016) pri prikazovanju primerjalnih podatkov prikazani podatki o besedilnih spretnostih. Dosedanji podatki in analize raziskave PIAAC so pokazali visoko korelacijo med dosežki v besedilnih in matematičnih spretnostih (za Slovenijo je ta 0,88) ter visoko korelacijo med dosežki v spretnostih reševanja problemov in dosežki v besedilnih in matematičnih spretnostih (Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills, 2016).

Pri merjenju podatkov je bila uporabljena petstopenjska lestvica za besedilne in numerične spretnosti ter tristopenjska lestvica za merjenje spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju. Poleg tega smo pokazali delež mladih, ki ne dosegajo niti prve ravni spretnosti in imajo resne primanjkljaje s pridobivanjem podatkov, razumevanjem, interpretacijo in uporabo podatkov na vseh treh področjih merjenja spretnosti. V poročilu niso pokazani povprečni podatki, ker je bil namen, da se pokaže distribucijo deležev po posameznih ravneh, predvsem pa opozori na obseg deleža, ki dosega najnižjo prvo raven spretnosti ali celo pod njo.

Ustrezne spretnosti so ključnega pomena za polno delovanje v gospodarstvu in družbi znanja 21. stoletja.

Za vsako od področij merjenja spretnosti so identificirane tri glavne razsežnosti: vsebina, kognitivne strategije in kontekst[4].

[4] *Vsebina* vključuje izdelke, orodja, znanje, predstavitve in kognitivne izzive, ki tvorijo korpus, na katerega se morajo odrasli odzvati ali ga uporabiti.

Raziskovalne metode in opredelitev vzorca

Osnova za pridobivanje podatkov naloge 'Kompetence odraslih od 16. do 24. leta (mlajših odraslih): longitudinalni in mednarodni vidiki' je *Program za mednarodno ocenjevanje kompetenc odraslih* PIAAC. Raziskava je potekala pod okriljem Mednarodne organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD). Na nacionalni ravni se izvaja v okviru nacionalnega projekta *Merjenje učinkovitosti sistema izobraževanja in usposabljanja za izboljševanje usposobljenosti izobraževalcev odraslih.* [5]

Ciljno skupino sestavljajo prebivalci, stari od 16 do 65 let. V neposredno testiranje je v Sloveniji v vzorec zajetih 5.156 oseb. Podatki so bili uteženi. Število mladih od 16. do 24. leta je bilo 836, od teh 371 v starosti od 16 do 19 let ter 465 od 20 do 24 let. Projekcija mladih v Sloveniji (uteženi podatki) je 193.464.

Raziskava se je izvajala v več krogih sodelujočih držav. Prvi krog je bil izveden od 2008 do 2012. Slovenija se je pridružila drugemu krogu novih devetih držav (2012–2016). Poteka tudi tretji krog držav (2014–2018), v katerem sodelujejo tudi manj razvite države.

V prvi fazi (2008 – 2013) Mednarodnega programa za ocenjevanje kompetenc odraslih je sodelovalo 24 držav: Avstrija, Avstralija, Belgija, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Irska, Italija, Japonska, Kanada, Koreja, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Poljska, Rusija, Slovaška, Španija, Švedska, VB in ZDA. V drugi fazi (2012 do 2016) je sodelovalo 9 držav: Čile, Grčija, Indonezija, Izrael, Litva, Nova Zelandija, Singapur, Slovenija in Turčija.

Pri časovni primerjavi je bila uporabljena baza podatkov IALS – Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih (International Adult Literacy Survey) (1994-1998), v kateri je sodelovalo 21 držav.

Inštrumentacij za pridobivanje podatkov je bil sestavljen iz osnovnega in testnega vprašalnika. Osnovni vprašalnik je bil namenjen pridobivanju demografskih podatkov in informacij o navadah in stališčih, povezanih z izobraževanjem, zaposlitvijo, vsakdanjo rabo sodobnih pripomočkov, katerega s pomočjo računalnika izvede anketar. Drugi del inštrumentarija pa predstavlja

---

Kognitivne strategije so procesi, ki jih morajo odrasli uporabiti, da se odzovejo na dano vsebino ali jo uporabljajo na primeren način.
Kontekst pa zajema različne situacije, v katerih morajo odrasli brati, pokazati matematično znanje in reševati probleme.

[5] Raziskavo denarno podpirata Evropska komisija ter Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Je sofinancirana s sredstvi Evropskega Socialnega Sklada (ESS). V Sloveniji izvaja projekt konzorcij partnerskih ustanov: Andragoški center Slovenije (vodilni partner), Statistični urad RS ter tri fakultete Univerze v Ljubljani: Fakulteta za družbene vede, Ekonomska fakulteta in Filozofska fakulteta.

neposredno merjenje nekaterih spretnosti odraslih preko kognitivnih nalog, ki so jih posamezniki reševali bodisi na računalniku, bodisi na papirju ali oboje (Raziskava spretnosti odraslih. Vodnik za bralca, 2013).

Vse države so kot temelj za pridobivanje podatkov o udeležbi odraslih v izobraževanju uporabile omenjeno UNESCO-vo mersko orodje. Nekatera vprašanja so bila prilagojena nacionalnim okoliščinam.

EMPIRIČNI DEL

Opredelitev slovenskega vzorca po socio-demografskih značilnostih

Pri izvajanju raziskave PIAAC so bili upoštevani standardi in navodila, ki jih je oblikoval in usmerjal odbor sodelujočih držav PIAAC (BPC), sestavljen iz predstavnikov držav, ki so sodelovale v raziskavi. Tudi ciljna skupina je bila določena v skladu s temi standardi. Kot je bilo že napisano, so to prebivalci, stari od 16. do 65. leta, ki so prebivali v državi v času zbiranja podatkov, ne glede na nacionalnost, državljanstvo ali jezik. Pri oblikovanju vzorčnega okvirja smo v Sloveniji izhajali iz Centralnega registra prebivalstva. Z vzorčnim načrtom je bila določena uporaba dvostopenjskega vzorčenja. Na prvi stopnji so bili vzorčeni popisni okoliši, na drugi pa osebe znotraj izbranih okolišev. To je omogočilo reprezentativnost enot in geografsko razpršenost. Kriteriji, ki so bili upoštevani pri vzorčenju, so: starost, spol in statistična regija. Skupna stopnja odgovorov na osnovni vprašalnik je 60 % oziroma 5.267 anketirancev. Več kot 98 % anketirancev, ki je izpolnilo osnovni vprašalnik, je zaključilo reševanje nalog (Vehovar, Berzelak, 2016). Od testiranih 5.156 respondentov je bilo 836 mladih v starosti od 16. do 24. leta. Ti predstavljajo 16,21 % celotne populacije.

V nadaljevanju je prikazana struktura mladih po spolu, starosti, končani izobrazbi, delovnem statusu, letih šolanja in zaposlitvi.

Preglednica 1: Vzorec mladih od 16. do 24. leta, podatki za Slovenijo, raziskava PIAAC (2012 – 2015)

Spremenljivke	Kategorije	Delež
Spol	Moški	51,7 %
	Ženski	48,3 %
Starost	16-19 let	50,1 %
	20-24 let	49,9 %
Končana šola	Manj kot srednja šola	44,2 %
	Srednja šola	51,7 %
	Več kot srednješolska izobrazba	4,1 %
Delovni status	Zaposleni ali samozaposleni	10,2 %
	Nezaposleni	6,6 %

	Dijaki/študenti	82,4 %
	Gospodinje	0,2 %
	Drugo	0,5 %
Leta šolanja	Do 11 let	95,8 %
	12 let	1,0 %
	Nad 12 let	3,2 %
Zaposlitev	Da	12,1 %
	Ne	87,9 %

Primerjava spretnosti populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta s celotno populacijo v Sloveniji

Kot je bilo v prikazano v teoretičnem delu je bil temeljni cilj te naloge preučitev spretnosti populacije mladih v starosti od 16. do 24. leta glede na njihove značilnosti, in primerjavo teh spretnosti s tistimi, ki jih ima celotna populacija v Sloveniji v starosti od 16. do 65. leta. Nato, so bile te značilnosti primerjane s tistimi, ki jih dosegajo mladi v drugih državah, sodelujočih v raziskavi PIAAC. Predstavljene so bile tudi spremembe v spretnostih v šestnajstih letih v Sloveniji (IALS, 1998, PIAAC, 2015).

Izhajajoč iz tega koncepta bo v nadaljevanju prikazano:

- kdo so tisti prebivalci od 16. do 24. oziroma 29. leta, ki so dosegli najvišjo raven spretnosti in kakšne so njihove socialne, demografske in značilnosti zaposlovanja;
- katera skupina mladih je bila najbolj prikrajšana z vidika pridobivanja spretnosti;
- kakšne so spretnosti mladih v Sloveniji v primerjavi s tistimi, ki jih izkazujejo v državah, ki so sodelovale v raziskavi PIAAC;
- spremembe v spretnostih populacije od 16. do 24. oziroma 29.[6] leta v Sloveniji v obdobju 2012 – 2015 (PIAAC, 2012 - 2015) v primerjavi z vzorci mladih v obdobju 1994 – 1998 (IALS, 1994 – 1998).

Populacijo mladih smo razdelili na dve skupini: mladi od 16. do 19. leta, torej populacijo, ki je praviloma še v sistemu rednega (formalnega) izobraževanja, in populacijo od 20. do 24. leta

[6] V naslovu projekta je navedena populacija mladih od 16. do 24. leta starosti. To je tudi razpon populacije, ki je bil obravnavan v raziskavi Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šoloobveznih otrok (Knaflič, Mirčeva, Možina, 2001). Vendar je pri splošnem prikazu spretnosti populacije vključena tudi podskupina od 25. do 29. leta, ki po nekaterih virih (SURS) sodi še v obravnavano populacijo.

starosti. Za potrebe nekaterih specifičnih analiz smo primerjali tudi dosežke populacije od 25. do 29. leta, ki po nekaterih kriterijih statističnega evidentiranja še šteje v populacijo mladih. Značilnosti mladih smo nato primerjali z značilnostmi v spretnostih celotne populacije.

Analizo začenjamo s prikazom besedilnih, matematičnih in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta. Dosežke mladih smo primerjali s tistimi, ki jih dosegajo višje starostne kategorije. Kot je bilo v teoretičnem delu opredeljeno, so besedilne spretnosti definirane kot možnosti razumeti, ovrednotiti, uporabiti in se angažirati s pisnimi besedili, da bi sodelovali v družbi, dosegli svoje cilje in realizirali svoje znanje ter potencial.

Slika 1: Dosežki v spretnostih glede na starost, podatki za Slovenijo, raziskava PIAAC (2012 – 2015), besedilne spretnosti

Vpogled v sedanje stanje spretnosti odraslih v Sloveniji kaže, da so razlike v spretnostih med starostnimi skupinami precej velike. Preučevanje treh podskupin od 16. do 29. leta starosti kaže, da med mladimi prevladujejo dosežki na 3. ravni besedilnih spretnosti. V starostni skupini od 16. do 19. leta je delež na 3. ravni besedilnih spretnosti 44 %, v skupini od 20. do 24. leta 45 %, v skupini od 25. do 29. leta pa 40 %. Raven populacije od 30. do 65. leta starosti, ki dosega 3. raven besedilnih spretnosti, je nižja, 28 %.

Kljub relativno dobrim dosežkom mlajših v primerjavi z višjimi starostnimi kategorijami je treba poudariti, da okvirno 50 % populacije v starosti od 16. do 29. leta starosti nima ustreznih spretnosti za ravnanje s sodobnimi informacijami, ki jih vsebujejo različne vrste besedil, obrazci in slikovni prikazi ter za njihovo uporabo v novih okoliščinah. Kot kažejo podatki OECD, je bil

delež populacije od 16. do 19. leta in od 20. do 24. leta, ki dosegajo najnižje spretnosti, po podatkih OECD (2005-2015) v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami precej visok. (http://data.oecd.org/youthinace/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.html). Če se spretnosti ne obnavljajo po zaključku izobraževanja, usposabljanja ali pri delu v sodobni družbi, kmalu zastarijo.

Če analiziramo povprečne dosežke mladih v primerjavi s celotno populacijo, bi lahko rekli, da je nižja starost v Sloveniji od nekdaj povezana z višjimi spretnostmi prebivalstva na vseh treh področjih. Tuijnman (1996) meni, da se je treba pri pojasnjevanju spretnosti mladih bolj kot na starost sklicevati na višjo raven formalne izobrazbe, ki je višja pri mladih.

Delež mladih, ki dosega najvišjo raven spretnosti (4. in 5. raven) je sicer v Sloveniji relativno nizek; višji je v starostni skupini od 20. do 29. leta. To razliko v dosežkih se lahko pojasni med drugim z razliko v letih šolanja, ki je pri mlajših od 16. do 19. leta nekoliko nižja.

Po opredelitvah OECD (OECD, 2012) se matematične spretnosti nanašajo na dostopanje, uporabo, interpretacijo in posedovanje matematičnih informacij ter zamisli, da bi se lotili in obvladali matematične zahteve v številnih situacijah in življenju odraslih. Konkretneje gre za merjenje matematičnega vedenja, ki vključuje obvladovanje situacij ali reševanje matematičnih problemov v realnem kontekstu, in sicer tako, da se odzovemo na matematične informacije in vsebine, ki so predstavljene na različne načine (Raziskava spretnosti odraslih: Vodnik za bralce, 2015).

Glede matematičnih spretnosti je za slovensko populacijo od 16. do 65. leta starosti značilno, da so dosežki nižji od povprečja OECD ter da ima eden od štirih odraslih spretnosti na 1. in 2. ravni. Ker obstaja visoka povezanost med matematičnimi in besedilnimi dosežki ter zaposlitvijo in višjim plačilom, je razvitost teh spretnosti še posebej aktualna za populacijo mladih (Javrh, 2016).

Slika 2: Dosežki v spretnostih glede na starost, *podatki za Slovenijo, raziskava PIAAC (2012 – 2015), matematične spretnosti*

Populacija od 16. do 24. oziroma do 29. leta starosti ima vidno boljše matematične spretnosti v primerjavi s tistimi od 30. do 65. leta starosti. Pri mladih so najboljše spretnosti tistih od 20. do 24. leta, ki so zelo podobne dosežkom višje starostne kategorije (25. do 29. leta). Med tremi primerjanimi kategorijami od 16. do 29. leta je največ odraslih na 1. ravni in najmanj na 4./5. stopnji matematičnih spretnosti. Lahko predvidevamo, da se med mladimi od 16. do 19. leta določen delež populacije še vedno redno izobražuje in da bodo ti mladi v naslednjih letih izboljšali svoje spretnosti. Vendar nekatere študije (Možina, 2016) opozarjajo na podskupine v tem starostnem obdobju, ki so zunaj sistema rednega izobraževanja, dela in socialne zaščite. Vključevanje in aktiviranje teh ljudi bodisi na trgu dela ali v različne izobraževalne programe kot so: PUM, PUM-O, UŽU, OŠO, bi bilo vsekakor zaželeno tudi z vidika zviševanja spretnosti. A kot kaže realnost, obstoječi programi niso deležni rednega (sistemskega) financiranja in je njihova izvedba odvisna od trenutnih razmer in podpore v družbi.

OECD (2012) opredeli reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju kot uporabo digitalne tehnologije, komunikacijskega orodja in omrežja za pridobivanje in ovrednotenje informacij,

komunikacijo z drugimi in izvrševanje praktičnih nalog. Dosežki na tem področju so prikazani na štirih ravneh[7] (Raziskava spretnosti odraslih: Vodnik za bralce, 2015).

V celotni populaciji je delež, ki dosega najvišjo 3./4. raven na tem področju v Sloveniji 25 % in je nižji od povprečja OECD (31 %). Delež odraslih brez izkušenj z računalnikom pa je v Sloveniji 18,4 % in je za 3,8 odstotnih točk višji od povprečja OECD, ki je 14,6 %. Za populacijo mladih so spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju še posebej aktualne, saj jih kot podpopulacija odraslih, bodisi pri delu, v okviru izobraževanja, doma in v družbi na sploh najbolj uporabljajo.

Slika 3: Dosežki v spretnostih glede na starost, podatki za Slovenijo, raziskava PIAAC (2012 – 2015), Spretnosti reševanja problemov odraslih v tehnološko zahtevnem okolju[8]

Podobne ugotovitve kot pri matematiki veljajo tudi za mlade pri merjenju spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju. V primerjavi s kohorto od 30. do 65. leta so njihovi dosežki višji in razlike celo večje kot tiste v matematiki. Razlik med drugo in tretjo podskupino mladih pa ni.

[7] Tretja in četrta raven sta prikazani združeno.
[8] Poleg prikazanih odstotkov so bile v raziskavi prikazane skupine odraslih, ki testiranja za to spretnost niso opravile. To so bile osebe, ki so zavrnile reševanje nalog na računalniku, osebe ali niso bile dovolj uspešne pri najenostavnejših nalogah na računalniku ter jih je program sam usmeril na papirnato verzijo.

Tukaj ne smemo spregledati dejstva, da več kot 50 % populacije dosega 1. raven spretnosti v tehnološko bogatih okoljih. To v praksi pomeni, da se IKT po večini uporablja za reševanje preprostih problemov, nalog in operacij, za katere je značilno enostavno sklepanje ter, ki vključujejo malo korakov. Za bolj objektivno interpretacijo rezultatov je potrebna primerjava te populacije v Sloveniji s stanjem, ki ga izkazujejo mladi v drugih evropskih in neevropskih državah, kar bo v nadaljevanju te študije.

Eden od temeljnih ciljev naloge je bil ugotoviti spremembe v spretnostih populacije od 16. do 24. leta v obdobju 2012 – 2015 (raziskava PIAAC) v primerjavi z izsledki Mednarodne raziskave o pismenosti odraslih (1994 – 1998). Ugotovitve o spretnostih mladih v obdobju 1994 – 1998 so predstavljene v poročilu *Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šoloobveznih otrok*, (Knaflič, Mirčeva, Možina, 2001). Časovna primerjava je omogočila ugotavljanje nekaterih trendov in sprememb spretnosti obravnavane populacije. Poleg primerjalnega prikaza stanja spretnosti, kjer je bilo mogoče, so bile prikazane tudi spremembe v vzorcih socio – demografskih značilnosti.

Slika 4: Bralnih spretnosti mladih od 16. do 24. leta starosti, v Sloveniji, obdobju 1994-1998 in 2012-2015.

Vir: Raziskavi PIAAC 2012 – 2015 in IALS (1994 – 1998)

Primerjava med obdobji je spodbudna za Slovenijo. Ta kaže, da se je v šestnajstih letih za 13 odstotnih točk povečala raven bralnih spretnosti populacije mladih. Dejstvo je, da se je v istem obdobju zvišala raven povprečne formalne izobrazbe mladih. Predvidevamo tudi, da nekateri programi neformalnega izobraževanja in usposabljanja, ki jih organizira Zavod RS za zaposlovanje, pozitivno prispevajo k razvoju spretnosti, predvsem pri tistih, ki so na trgu dela.

Kljub ugotovitvam o izboljšanju spretnosti mladih opozarjajo statistični podatki na konstantno upadanje stopnje delovne aktivnosti mladih (Eurostat, 2015). Po letu 2008 se je zaradi

gospodarske in finančne krize brezposelnost mladih bistveno povečala. Tudi med zaposlenimi je veliko zaposlenih za določen čas ali krajši delovni čas, kar pomeni, da je njihov status na trgu dela precej negotov.

Zato je tudi glavno sporočilo Strategije Evrope 2020, pobuda 'Mladi in mobilnost', da se skozi izobraževanje in usposabljanje izboljšajo zaposlitvene možnosti mladih (Evropa 2020, 2010). Vsem mladim, neodvisno od tega, ali so v sistemu rednega ali izrednega šolanja, mora biti omogočeno pridobivanje temeljnih znanj in spretnosti za nadaljevanje izobraževanja in učenja, bodisi takoj po končanem izobraževanju, bodisi kasneje v življenju.

Spretnosti populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta starosti po socio-demografskih značilnosti in zaposlitvenem položaju

Prikaz spretnosti odraslih v starostnem obdobju od 16. do 24. leta glede na socio-demografske značilnosti začenjamo s prikazom po spolu.

Slika 5a,b: Dosežki v spretnosti mladih glede na spol, podatki za Slovenijo, besedilne spretnosti, raziskava PIAAC (2012–2015) in raziskava IALS (1994–1998)

PIAAC

IALS

Slika 6: Dosežki v spretnosti mladih glede na spol, podatki za Slovenijo, besedilne spretnosti, raziskava PIAAC (2012–2015).

Po podatkih raziskave PIAAC so se moški pogosteje kakor ženske uvrščali na nižjih ravneh spretnosti. Na 1. in 2. ravni besedilnih spretnosti je bila med mlajšimi moškimi uvrščena več kot polovica populacije (53 %), med ženskami pa za devet odstotnih točk manj (44 %). Hkrati pa tudi višji delež mlajših moških kakor žensk dosega raven spretnosti na 4. in 5. ravni. Večje razlike med spoloma Knaflič pojasnjuje z razvojnimi značilnostmi, povezanimi s spolom (Knaflič, Mirčeva, Možina, 2001).

'Nekatere sposobnosti, pomembne za učenje branja in pisanja, imajo različen potek razvoja glede na spol. Zaradi tega nastane v različnih časovnih obdobjih začasna prednost enega ali drugega spola pri merjenju bralnih, pisnih in računskih spretnosti. Tudi nekatere posebnosti v razvoju so povezane s spolom: npr. specifične motnje branja in pisanja so pogostejše pri dečkih'.

Ta ugotovitev napeljuje k sklepu, da je potrebno mlajši moški populaciji zagotoviti dodatne spodbude in pomoč za premagovanje ovir pri razvoju spretnosti.

Te razlike se skozi čas niso bistveno spremenile. Nižje dosežke so na področju bralnih spretnosti tako pri merjenju IALS (1994 – 1998), kakor pri merjenju PIAAC (2012 – 2015) izkazovali moški. Na koncu devetdesetih let so bile te razlike celo večje kakor danes.

Izobrazba je bila od nekdaj dejavnik, ki determinira raven spretnosti odrasle populacije. Ključno vlogo pri pojasnjevanju ravni spretnosti odraslih v Sloveniji ima končana formalna izobrazba. Z

zviševanjem izobrazbene ravni se izboljšujejo tudi spretnosti odrasle populacije (PIAAC, 2012–2015, IALS, 1994-1998).

Slika 7a in b: Spretnosti mladih od 16. do 24. leta starosti v Sloveniji glede na izobrazbo v primerjavi s spretnostmi populacije od 16. do 65. leta podatki za Slovenijo, raziskava PIAAC (2012–2015)

Statistično značilne razlike se kažejo v dosežkih obeh populacij (populacije odraslih od 16. do 65. leta in podpopulacije od 16. do 24. leta starosti). Očitno pa je, da pri mladih, ki dosegajo nižjo raven formalne izobrazbe, te razlike niso tako velike kot med starejšimi, ki imajo manj kot srednješolsko izobrazbo. Večina mladih brez osnovnošolske izobrazbe dosega le 1. in 2. raven spretnosti. Tudi med mladimi, ki imajo le srednješolsko izobrazbo, je delež tistih, ki ne dosegajo 3. ravni spretnosti, precej visok. A delež tistih, ki ne dosegajo pričakovane ravni spretnosti, je med mladimi vseeno nižji v primerjavi s celotno populacijo. Predvidevamo, da je med mladimi veliko takih, ki se redno šolajo, kar pomeni, da najvišje izobrazbene stopnje še niso pridobili. Lahko predvidevamo, da se bodo tudi njihove spretnosti zviševale. Po drugi strani lahko predpostavljamo, da prebivalci v višjih starostnih kategorijah, ki imajo isto izobrazbeno raven, izkazujejo nižje spretnosti, ker njihove spretnosti z leti usihajo. Zato je tudi uporaba spretnosti pri

delu in vsakdanjem življenju v različnih segmentih družbe ključna za ohranjevanje in pridobivanje novih spretnosti.

Višje spretnosti prebivalstva do 24. leta so tudi posledica večjega povpraševanja po bolj izobraženi in usposobljeni delovni sili na trgu dela. Povpraševanje po višjih spretnostih je posledica ne le tehnoloških in organizacijskih sprememb, temveč splošnega porasta dosežkov. Po mnenju Mohorčič Špolar, Ivančič, idr. (2006) so se zaposlovalci odzvali z novimi praksami in zaostrili kriterije pri zaposlovanju ali najemanju zaposlenih. Poudarjeno je, da za posameznika izobrazba in ustrezne spretnosti vse bolj postajajo obrambna nujnost in glavni kriterij odločanja pri zaposlovanju.

Slika 8: Značilnosti vzorca glede na izobrazbo, podatki za Slovenijo, raziskava IALS (1994–1998).

Tudi rezultati raziskave IALS so pokazali, da so se mladi z manj kot srednješolsko izobrazbo uvrstili na 1. n 2. raven spretnosti. Ta ugotovitev je za raziskavo IALS bolj značilna kot za raziskavo PIAAC. To pomeni, da pri merjenju spretnosti v zadnjem času mlajši odrasli brez zaključene srednješolske izobrazbe dosegajo višje spretnosti. Kot je bilo prej navedeno, je večina teh vključena v sistem rednega izobraževanja na različnih ravneh.

V raziskavi IALS je bolj kot v raziskavi PIAAC izrazit vpliv zaključene srednješolske izobrazbe na dosežke v spretnostih. V zadnjem obdobju merjenja spretnosti je mnogo izrazitejši vpliv vsaj zaključene višješolske izobrazbe. To pomeni, da zaključena srednješolska izobrazba ne zadosti povsem zahtevam dela in družbe. Višja, visokošolska in univerzitetna izobrazba vse bolj postajajo odskočna deska in napovedovalec višjih spretnosti med mladimi.

Spretnosti mladih po zaposlitvenem položaju

Pri obravnavi relacije zaposlitveni položaj – raven spretnosti je bilo v raziskavi PIAAC analiziranih več kategorij zaradi večjega deleža in vloge posameznih kategorij pri pojasnjevanju spretnosti obravnavane populacije. Zato neposredne primerjave ni bilo mogoče narediti. V analizo so bile v obdobju raziskave PIAAC (2012 – 2015) vključene kategorije 'dijaki/študenti', 'gospodinje', 'nezaposleni', 'zaposleni', in 'drugi'. Odgovori anketirancev leta 2015 (PIAAC) se ne razlikujejo bistveno v primerjavi s tistimi, ki so jih podali anketirani leta 1998 (IALS).

Slika 9: Delež odraslih od 16. do 24. leta starosti po ravneh bralne spretnosti, glede na zaposlitveni položaj, rezultati raziskave PIAAC (2012 – 2015).

Slika 10: Delež odraslih od 16. do 24. leta starosti po ravneh bralne spretnosti, glede na zaposlitveni položaj, rezultati raziskave IALS (1994-1998)

V obeh časovnih obdobjih so najboljše spretnosti pokazali mlajši odrasli, ki so se izobraževali oziroma so imeli status dijaka / študenta. V primerjavi z letom 1998 se je raven besedilnih spretnostih mlajših izboljšala za 5 odstotnih točk.

Brezposelni in zaposleni imajo zelo podobne dosežke; leta 1998 je bila ta razlika le za 1 odstotno točko, šestnajst let kasneje pa za dve odstotni točki. Zaposleni in brezposelni mladi, ki se ne izobražujejo, so prikrajšani z vidika pridobivanja temeljnih spretnosti v primerjavi z njihovimi vrstniki, ki se izobražujejo. Tako za brezposelne kot za zaposlene mlade velja, da je njihova distribucija spretnosti na prvih dveh ravneh. Pri redno šolajoči mladini pa se dosežki v spretnostih koncentrirajo na tretji ravni. Tudi mladi pri delu pridobivajo določene spretnosti, vendar so razlike med spretnostmi brezposelnih in zaposlenih mladih neizrazite. Lahko predvidevamo, da je delo, ki ga opravljajo odrasli, v tem starostnem obdobju manj zahtevno, pogosto je tudi omejeno na določen čas, je manj stabilno in ne nudi priložnosti za uresničevanje bolj ambicioznih izobraževalnih ciljev. Lahko pa tudi predvidevamo, da imajo odrasli, ki so v starostnem obdobju od 16. do 24. leta zaposleni, v povprečju nižjo raven formalne izobrazbe.

Spretnosti mladih glede na izobrazbo njihovih staršev

Znano je, da se navade, vrednote, učna kultura staršev prenašajo na oblikovanje stališč potomcev. Knafličeva (2000) je poudarila, da se vzorci vedenja ohranjajo in prenašajo tudi na izobraževalnem področju in da so znanja in spretnosti posameznikov pogostokrat podobni tistim, ki jih dosegajo njihovi starši. Če so pogoji, v katerih se oblikujejo te vrednote, naklonjeni in spodbudni z vidika izobraževanja, so dosežki potomcev višji. Velja tudi obratno, neugodne gmotne razmere, nizka izobrazba staršev, nespodbudno socialno okolje, negativno vplivajo na razvoj spretnosti. Rezultati raziskave PIAAC (2016) kažejo, da za celotno populacijo v Sloveniji velja, da je izobrazba staršev pomemben dejavnik pri pojasnjevanju izobraževalnih aktivnosti potomcev v Sloveniji – mnogo bolj kot v drugih evropskih in neevropskih državah. Lahko predvidimo, da bo visoka povezanost med izobrazbo staršev in spretnostmi dokazana tudi pri mladih od 16. do 24. leta starosti.

V nadaljevanju je prikazan vpliv izobrazbe staršev na spretnosti mladih od 16. do 24. leta starosti. Podana je tudi primerjava med tema dvema spremenljivkama v populaciji od 16 do 65 let.

Slika 11: Spretnosti populacij od 16 do 24 let in od 16 do 65 let glede na izobrazbo matere/skrbnice, raziskava PIAAC (2012 – 2015)

Pri pojasnjevanju besedilnih spretnosti populacije od 16 do 24 let starosti je vpliv izobrazbe matere/skrbnice zelo izrazit. Najnižje so spretnosti mladih, katerih matere/skrbnice imajo manj kot srednješolsko izobrazbo. Med njimi je 60 % takih, ki dosegajo 1. in 2. raven spretnosti in 40 % tistih, ki dosegajo 3., 4. in 5. raven. Če imajo matere/skrbnice srednješolsko ali višjo izobrazbo, so spretnosti mladih višje. Zelo pozitiven je vpliv visoko izobraženih mater/skrbnic na spretnosti populacije od 16. do 24. leta. Delež tistih, ki dosegajo 3., 4. in 5. raven spretnosti je 70 % pri njih.

Slika 12: Spretnosti populacij od 16 do 24 let in od 16 do 65 let glede na izobrazbo očeta/skrbnika, raziskava PIAAC (2012 – 2015)

Tudi izobrazba očeta /skrbnika pomembno vpliva na spretnosti odraslih, a ta vpliv je nekoliko nižji, kot je vpliv mater/skrbnic. Delež populacije od 16. do 24. leta, ki dosega 1. in 2. raven besedilnih spretnosti je 64 % pri očetih/skrbnikih, ki imajo najnižjo raven izobrazbe (manj kot srednješolsko izobrazbo). Mnogo višje so spretnosti mladih, pri katerih je izobrazba očeta/skrbnika višja (terciarno izobraževanje).

Na podlagi obstoječih podatkov bi težko sklepali, da je vpliv družinske izobrazbe pri mlajših (od 16. do 24. leta) na oblikovanje spretnosti višji kot velja to za populacijo odraslih od 16. do 65. leta. Lahko pa vendarle konstatiramo, da gre za vzorce vedenja, ki se oblikujejo že v obdobju otroštva in

mladosti, se nadaljujejo v času zgodnje odraslosti ter se dopolnjujejo v času življenja posameznika. Te vplivajo na oblikovanje spretnosti.

Dejstvo, da na spretnosti odraslih, tudi mlajših odraslih, vpliva izobrazba staršev/skrbnikov ni novost in ne velja le za Slovenijo. Tudi mednarodni podatki so pokazali, da je to dejavnik, ki zaznamuje dosežke v spretnostih populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta (OECD Skills Outlook, 2013). Dejstvo pa je, da imajo v Sloveniji učni dosežki staršev/skrbnikov pomembnejšo vlogo kot v večini drugih držav.

Tudi časovna primerjava je pokazala, da so bile leta 1998 ugotovljene statistično značilne razlike v dosežkih mlajših odraslih glede na izobrazbo njihovih staršev /skrbnikov (Knaflič, Mirčeva, Možina, 2001). Vendar se te razlike ne zmanjšujejo, temveč povečujejo, kar med drugim pomeni, da šolski sistem vse manj nadomešča razlike v izobrazbi staršev.

Mednarodna primerjava dosežkov mladih

Podatki raziskave PIAAC kažejo, da spretnosti odrasle populacije niso enakomerno razporejene in da so spretnosti mlajše generacije nekoliko višje od tistih, ki jih dosega populacija po 25. oziroma 29. letu starosti. V nadaljevanju bo prikazano, kakšne so spretnosti mlajših v Sloveniji v primerljivi s tistimi, ki jih dosega ta skupina v drugih evropskih državah.

Slika 13: Bralne spretnosti prebivalcev OECD, EU, Slovenije po starosti, rezultati raziskave PIAAC (2012 – 2015)

Kot kaže slika 13 so bralne spretnosti vseh starostnih skupin v Sloveniji nižje od povprečja OECD in EU. Te razlike so nižje v populaciji od 16. do 24. leta starosti.

Besedilne spretnosti

Besedilne spretnosti Slovencev so v primerjavi z besedilnimi spretnostmi odraslih v drugih evropskih in neevropskih državah, ki so sodelovale v 1. in 2. krogu raziskave PIAAC, podpovprečni. Slovenija je na repu, slabši sta le Italija in Čile.

Po podatkih raziskave PIAAC so se besedilne spretnosti prebivalcev Slovenije od 16. do 65. leta v zadnjih 16. letih izboljšale za 23 točk. Ugotovljeno je tudi, da je Slovenija na drugem mestu (za Poljsko) po izboljšanju besedilnih spretnosti med 19 državami, ki so sodelovale v raziskavi IALS (1994 – 1998) in PIAAC (2012 – 2015). Pogostokrat se izboljševanje spretnosti prebivalcev pripisuje boljšemu obvladovanju spretnosti mladih. Oglejmo si dosežke v besedilnih spretnostih starostne kategorije od 16. do 24. leta (Javrh, Možina, Mirčeva, 2016).

Slika 14: Delež mladih od 16. do 24. leta po ravneh na področju besedilnih spretnosti, po državah, rezultati raziskave PIAAC, 2012 – 2015

Po podatkih raziskave PIAAC slovenska mladina skupaj z mladimi v Avstriji in na Danskem dosega povprečne rezultate glede besedilnih spretnosti. Delež mladih, ki dosegajo 1. raven spretnosti, je v Sloveniji 12 %, podobno kot na Slovaškem, Norveškem, v Nemčiji, Franciji, na Danskem in v Avstriji. Bistveno slabše so se uvrstili mladi v Grčiji in na Irskem. Nizek delež mladih na 1. ravni besedilnih spretnosti izkazujejo Nizozemska, Finska in Estonija. To so države, ki sicer izkazujejo

visoke rezultate bralnih spretnosti v celotni populaciji.

Dobra polovica mladih v Sloveniji od 16. do 24. leta starosti dosega besedilne spretnosti na 3. ravni in več. Ta raven spretnosti je po opredelitvah OECD tista, ki zadošča za normalno delovanje v družbi in gospodarstvu, ki temelji na znanju. Visoke dosežke mladih na 3. ravni izkazujejo Belgija, Nizozemska, Finska, Estonija, Švedska in Litva.

Poudariti pa je treba, da je delež mladih v Sloveniji, ki dosega najvišjo raven besedilnih spretnosti 4. in 5. v Sloveniji nižji kot v večini drugih držav. Ta delež je v nekaterih evropskih državah vsaj dvakrat višji kot v Sloveniji (na Finskem, Nizozemskem, v Estoniji, Belgiji in na Švedskem).

Glede na to, da raven besedilnih spretnosti pogojuje tudi ustrezno razvitost matematičnih spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju, je pri spodbujanju besedilnih dosežkov treba upoštevati tudi ta parameter.

Matematične spretnosti

Glede dosežkov matematičnih spretnosti je slovenska populacija od 16. do 65. bolj uspešna v primerjavi z dosežki v besedilnih spretnostih. Nižje spretnosti izkazujejo Poljska, Irska, Francija, Izrael, Ciper, ZDA, Grčija, Italija, Španija, Turčija, Čile in Indonezija. Kljub temu tudi na tem področju Slovenija ne dosega povprečja OECD (Javrh, Možina, Mirčeva, 2016).

Slika 15: Delež mladih od 16. do 24 leta po ravneh na področju matematičnih spretnosti, po državah, rezultati raziskave PIAAC (2012 – 2015).

Delež mladih na 1. ravni matematičnih spretnosti se giblje med 9 % na Nizozemskem in 29 % v Italiji[9]. Nizozemska je država, ki ima skupaj s Finsko in Belgijo najvišji delež populacije od 16. do 24. leta starosti na 3., 4. in 5. ravni spretnosti. Visoke rezultate na matematičnem področju dosegajo tudi mladi na Švedskem in v Litvi. Manj kot 40 % mladih na 3., 4. in 5. stopnji matematične pismenosti dosegajo v Italiji, Španiji, Grčiji in v Veliki Britaniji. Slovenija sodi med države s povprečnimi dosežki mladih na matematičnem področju. Spretnosti mladih so enakomerno porazdeljene med tistimi, ki dosegajo manj in več kot 2. raven spretnosti. Tu je treba opozoriti, da 14 % dosega le 1. ali manj kot 1. raven spretnosti, kar opozarja na primanjkljaj te populacije pri iskanju, interpretaciji in posredovanju matematičnih informacij in zamisli.

Mednarodna primerjava kaže, da je slovenska mladina od 16. do 24. leta starosti boljša na področju matematičnih spretnosti kot celotna populacija PIAACa, ki je pri testiranju pokazala podpovprečne rezultate. Naše dosedanje ugotovitve so pokazale, da populacija mladih tudi longitudinalno gledano izkazuje višje dosežke v primerjavi s to starostno skupino v obdobju 1994 – 1998 (IALS). Zviševanje ravni matematičnih spretnosti pa kljub vsemu ni tako izrazito kot tisto, ki ga izkazujejo 15 let stari učenci in dijaki, katerih spretnosti so bile merjene v okviru raziskave PISA (2015).

Spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih

Spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju so spretnosti, ki so še posebej aktualne za populacijo mladih, ki ima sicer lažji dostop, se dnevno srečuje s tehnološkimi pridobitvami in išče rešitve s temi mehanizmi. Na splošno vse več mladih v primerjavi z odraslimi zna poiskati, izbrati, ovrednotiti in uporabiti informacije s sodobno tehnologijo za reševanje problemov. A glede na celotno populacijo dosega Slovenija podpovprečne rezultate. Delež odraslih brez izkušenj z računalnikom je v Sloveniji 18,4 %, medtem ko je povprečje v državah OECD 14,6 %.

Slika 16: Delež mladih od 16. do 24. leta po ravneh na področju reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju,

[9] Podatki za Irsko so nepopolni in zato niso predmet interpretacije.

po državah, rezultati raziskave PIAAC (2012 – 2015).

Boljši kot Slovenija so v spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju po padajočem vrstnem redu: Švedska, Belgija, Norveška, Češka, Nemčija, Avstrija, Danska in Estonija. Slabše rezultate pa so dosegli: Grčija, Litva, Velika Britanija, Slovaška in Poljska. Presenetljivo je, da več kot polovica slovenske mladine dosega najnižje spretnosti reševanja problemov v tehnološko

bogatem okolju. Glede na to, da gre za spretnosti, ki so najbolj značilne za populacijo mladih, nas je ta distribucija odgovorov nekoliko presenetila.

Kljub boljšim rezultatom slovenske populacije v starosti od 16. do 24. let v primerjavi s celotno populacijo Slovenija v primerjavi z mednarodnim okoljem za povprečjem OECD in EU zaostaja na vseh treh področjih spretnosti. Še posebej so zaskrbljujoči dosežki mladih na področju reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju. Presenetljivo je dejstvo, da mlajši odrasli (16. do 24. let) dosegajo znatno nižje rezultate (PIAAC, 2012 – 2015) v primerjavi s srednješolsko mladino (izidi 15 - letnikov, po raziskavi PISA, 2015).

Javrhova (po Cvikl, 2017) posebej izpostavlja dva razloga za to stanje. Prvega povezuje z manj kakovostnim znanjem, ki se hitro pozablja[10]. Drugega povezuje s stanjem na področju dela. Po njenem mnenju delovni pogoji niso zadosti spodbudni in premalo stimulirajo razvoj spretnosti, kot je to v nekaterih drugih državah. Sicer ta ugotovitev ne velja le za populacijo od 16. do 24. leta starosti temveč za vse odrasle. K tem argumentom je treba nedvomno dodati še vidik in vpliv širšega družbenega okolja, ki premalo spodbuja razvoj, artikulacijo in uporabo znanj in spretnosti. V tem kontekstu je treba omeniti fenomen 'bega možganov', ki je zaradi pomanjkanja priložnosti na trgu dela razširjen še posebej pri mladih.

Pri iskanju rešitev za boljše spretnosti Javrhova poudarja primarnost izobraževalnega sistema, hkrati pa izpostavlja, da zgolj izobraževalni sistem ne more rešiti vseh težav in primanjkljajev. Zagovarja sistemske spremembe z učinkovitimi ukrepi na področju izobraževalnega sistema in vseživljenjskega učenja. Poudarja tudi, da morajo vrednote, kot so znanje, spretnosti in kompetence, ponovno pridobiti na veljavi.

Udeležba mladih v programih formalnega izobraževanja

Formalno izobraževanje se v širšem smislu obravnava kot izobraževanje, ki udeležencem daje javnoveljavno listino, stopnjo izobrazbe in poklic ter zajema ravni, ki segajo od osnovnošolskega do visokošolskega in univerzitetnega izobraževanja. Slovenija se po podatkih EUROSTATA umešča med države z višjim deležem odraslih v programih formalnega izobraževanja (Eurostat, 2011).

Pri analizi dosežene formalne izobrazbe so bile v okviru raziskave PIAAC navedene sledeče kategorije: brez osnovne šole, nedokončana osnovna šola, osnovna šola, nižja poklicna izobrazba,

[10] Po mnenju avtorice to ni glavni razlog za nižje spretnosti odraslih na merjenih področjih.

srednja poklicna, strokovna in splošna izobrazba, mojstrski in drugi poklicni tečaji, višja strokovna in višja šolska izobrazba, visoka strokovna in univerzitetna izobrazba, specializacija, magisterij, doktorat in izobrazba, pridobljena v tujini.

Dejstvo je, da sta formalna izobrazba in spretnosti populacije povezana. Dosedanje raziskave in analize so pokazale, da je dosežena raven formalne izobrazbe oziroma trajanje izobraževanja ključni dejavnik pri pojasnjevanju ravni spretnosti odrasle populacije v Sloveniji in večini drugih držav. Čim višja je raven izobrazbe, tem višji so dosežki spretnosti odrasle populacije. Zaključena štiriletna srednješolska izobrazba pa je mejnik, ki omogoča pridobivanje spretnosti, zaželene za neovirano delovanje v družbi in gospodarstvu, ki temeljita na znanju (Možina, 2009). Že ob prvi mednarodni raziskavi o pismenosti odraslih (IALS) se je večina odraslih z več kot srednješolsko izobrazbo uvrstila na vsaj 3. ravni pismenosti (Literacy in the information age, 2000). To je po podatkih omenjene raziskave veljalo tudi za populacijo mladih od 16. do 24. leta (Knaflič, Mirčeva, Možina, 2001).

Slika 17: Delež mladih od 16. do 24. leta, udeleženih v programih formalnega izobraževanja, rezultati raziskave PIAAC (2012 – 2015).

To ugotovitev je osvetlila tudi naša analiza, saj kaže, da je med mladimi, ki imajo vsaj 3. raven besedilnih spretnosti, več dijakov in študentov v primerjavi s tistimi, ki se ne izobražujejo. Skoraj 70 % mladih do 24. leta, ki se ne izobražujejo, dosega 1. ali 2. raven spretnosti. Izid potrjuje že znano dejstvo, da višja raven formalne izobrazbe pomeni večji delež mladih z boljšimi dosežki.

Da so velike razlike med odraslimi, ki se izobražujejo, in njihovimi vrstniki, ki tega v obdobju od 16. do 24. leta ne počno, kažejo tudi mednarodni podatki.

Slika 18: Dosežki v spretnosti mladih, ki se šolajo in ki se ne šolajo, primerjava med državami, raziskava PIAAC (2012 – 2015).

Slika 19: Povprečni dosežki dijakov in njihovih vrstnikov zunaj izobraževanja: primerjava med državami, raziskava IALS (1994 – 1998).

Slika 20: Povprečni dosežki študentov in njihovih vrstnikov zunaj izobraževanja: primerjava med državami, raziskava IALS (2012 – 2015).

Dosežki v spretnostih šolajočih so v vseh državah višje kot dosežki vrstnikov, ki se ne izobražujejo. Največje razlike glede spretnosti mladih, ki se izobražujejo, in tistih, ki se ne, so v Nemčiji, na Češkem, najmanjše pa na Cipru, v Estoniji, na Irskem, Norveškem, v VB in v Litvi. Slovenija sodi v skupino držav z visokimi razlikami v razpršenosti glede spretnosti. Razlike med tistimi, ki so udeležene rednega izobraževanja in neudeleženci, pa opozarjajo, da se s pomočjo mehanizmov izobraževanja zelo zgodaj začnejo pojavljati neenakosti med prebivalci. Ta ugotovitev velja tako za obdobje 2012 – 2015 (raziskava PIAAC), kot za obdobje 1994 – 1998 (raziskave IALS). Pri slednjem (raziskavi IALS) so bili posebej prikazani dosežki dijakov in dosežki študentov ločeno. Po podatkih Mednarodne raziskave o pismenostih odraslih (IALS) so največje razlike glede mladih, ki se izobražujejo, in njihovimi vrstniki, ki se ne izobražujejo, na Portugalskem, v Sloveniji, na Poljskem in v Belgiji (če se upoštevajo dosežki dijakov), oziroma na Portugalskem, v Sloveniji, na Irskem in na Poljskem (če se upoštevajo dosežki študentov). Najmanjše razlike so na Norveškem, Švedskem in v Švici (dosežki dijakov) oziroma na Madžarskem in Norveškem (dosežki študentov). Neposredne primerjave med izidi Mednarodne raziskave o pismenosti odraslih IALS (1994-1998) in Mednarodne raziskave o spretnostih odraslih PIAAC (2012 – 2015) zaradi razlike v vprašanjih ni bilo mogoče narediti. Dejstvo pa je, da Slovenija po podatkih obeh raziskav kaže zelo velike razlike med mladimi v sistemu rednega izobraževanja in tistimi zunaj njega.

Med dokumenti, ki poudarjajo komparativno prednost formalnega izobraževanja odraslih, je tudi Resolucija o nacionalnem programu izobraževanja odraslih (ReNPIO, 2013- 2020). Njen prvi cilj je dvigniti izobrazbeno raven prebivalstva in raven temeljnih spretnosti.

Višja formalna izobrazba nedvomno prispeva tudi k zviševanju spretnosti za potrebe dela. V današnji družbi in gospodarstvu ta postaja vse pomembnejši pripomoček za pridobivanje spretnosti za potrebe dela predvsem v javnem sektorju. Hkrati pa se pojavljajo očitki, češ, da je formalni izobrazbi le redko, če sploh kdaj, uspelo izpolniti pričakovanja podjetij in gospodarstva. V tem oziru se pojavljajo dileme polemike o tem, kakšno naj bi bilo formalno izobraževanje: naj zagotavlja spretnosti za opravljanje specifičnih delovnih mest ali za širše področje dela in nekaj več (Ivančič, Mirčeva, Mohorčič, interno gradivo ACS).

Dosežki v spretnostih mladih glede na zdravje

V sociološki literaturi se pogostokrat poudarja korelacija med zdravjem mladih in njihovo izobraženostjo ter spretnostmi. Sallona in drugi (2008) ugotavljajo, da je za obdobje adolescence značilno eksperimentiranje z rizičnim vedenjem. Miers in drugi (2002) obravnavajo pitje alkohola in uživanje drog pri mladih. Gordon-Larsen, Nelson, Popkin (2004) pa so analizirali stopnjo mortalitete in ugotovili, da je ta nižja pri bolj izobraženi mladini. Splošna ugotovitev omenjenih avtorjev je, da bolj kot se ljudje šolajo, več ko imajo znanja in spretnosti, boljše zdravje imajo. Izobraževanje omogoča pridobivanje splošnih kompetenc, ki so potrebne na delovnem mestu, poleg tega pa ljudje pridobivajo vrednote in dispozicije, ki koristijo zdravju.

V nadaljevanju je predstavljena korelacija med zdravjem populacije od 16 do 24 let in zdravjem populacije od 24 do 65 let ter njihovimi besedilnimi spretnostmi.

Slika 21: Dosežki v spretnostih mladih in starejših glede na zdravje, raziskava PIAAC (2012 – 2015)

Po podatkih raziskave PIAAC je pozitivna korelacija 'spretnosti - zdravje' značilna za populacijo mladih od 16. do 24. leta starosti. Čim višje so spretnosti, toliko bolj so mladi zadovoljni z zdravjem. Med tistimi, ki so zdravstveno stanje ocenili kot 'dokaj dobro ali slabo' je največ takih, ki so dosegli 1. ali 2. raven spretnosti. Izjema je le, da so mladi, ki označili svoje zdravje kot odlično, imeli nekoliko nižje spretnosti v primerjavi s tistimi, ki so zdravstveno stanje označili kot zelo dobro. Porazdelitev spretnosti tistih, ki so označili zdravje kot odlično, je podobna tisti, ki so jo izrazili mladi s povprečnim zdravstvenim statusom. Ni velikih razlik med odgovori populacije od 16. do 24. leta in tiste od 25. do 65 leta starosti. Tako kot pri mladih so tudi pri populaciji od 25. do 65. leta najvišje spretnosti koncentrirane pri skupini, ki je svoje zdravstveno stanje označila kot zelo dobro. Najnižji so bili dosežki tistih, ki so ocenili zdravstveno stanje kot 'dokaj dobro ali slabo'.

Odgovori populacije mladih se tokrat ne razlikujejo bistveno od tistih, ki jih je podala kategorija od 25. do 65. leta starosti. Hkrati pa podpirajo ugotovitve v drugih državah, ki kažejo visoko povezanost med tema dvema spremenljivkama (OECD, Skills Outlook, 2013).

Dosežki v spretnostih mladih glede na migrantski status

Biti priseljenec je ovira z vidika pridobivanja, ohranjevanja in razvoja spretnosti tudi pri mlajših. Po podatkih statističnega urada je izobraževalna stopnja priseljencev v Sloveniji v povprečju nižja od tiste, ki jo ima avtohtono prebivalstvo. Podatki raziskave PIAAC so tudi pokazali, da so spretnosti migrantov nižje od spretnosti avtohtonega prebivalstva v obdobju odraslosti. Pokazala je, da so spretnosti priseljencev, ki so manj časa v državi, nižje od tistih, ki jih izkazuje 2. generacija priseljencev. Lahko domnevamo, da bo ta ugotovitev značilna tudi za populacijo priseljencev od 16. do 24. leta starosti. Priseljenci v povprečju opravljajo manj zahtevna dela (industrijski način dela, so upravljavci strojev in naprav ter opravljajo poklice za preprosta dela) (Vrečer idr., 2009).

Slika 22: Dosežki v spretnostih mladih in starejših od 25 let glede na migrantski status, raziskava PIAAC (2012 – 2015).

Tudi po podatkih PIAACa imajo priseljenci (prva generacija priseljencev) bistveno nižje spretnosti kot ostali avtohtoni prebivalci. Ta ugotovitev velja tudi za generacijo mlajših migrantov. Le 30 % mlajših migrantov dosega raven spretnosti (3., 4. in 5.), ki so pričakovane od

odraslega prebivalstva v družbi znanja. Kar četrtina odraslih mladih dosega prvo raven znanj in spretnosti, kar je dvakrat več kot mladi v celotni populaciji v tem starostnem obdobju.

To stanje terja k sklepu, da je v skupini mlajših priseljencev potrebno razvijati spretnosti v jeziku okolja, s poudarkom na obvladovanju osnove komunikacije v življenjskem okolju, na delovnem mestu ter možnosti in priložnosti za osebni razvoj ter integracijo v slovensko družbo (Vrečer, 2016). Upoštevati je treba, da se je število migrantov v zadnjem času v Sloveniji še posebej povečalo zaradi povečanega števila beguncev iz Afganistana, Alžirije, Irana, Iraka, Pakistana, Eritreje, Turčije in Kosova. Te skupine niso bile del vzorca, ki ga je preučevala raziskava PIAAC. Za pripravo ustreznih izobraževalnih programov za izboljšanje spretnosti ter lažjo vključitev pri delu in v družbo bi bilo smiselno ugotoviti spretnosti tudi teh skupin prebivalstva.

Zaradi nižjih dosežkov je skupina migrantov prednostna v ReNPIO (2013-2020, 2014), kjer so migranti opredeljeni kot izobraževalno prikrajšani odrasli. Poudariti pa je vendarle treba, da je sedanja programska ponudba za tujce skromna, kar otežuje njihovo socialno integracijo v okolje, kjer živijo (Vrečer, idr, 2008).

VPLIV VSAKDANJE RABE TEMELJNIH SPRETNOSTI MLADIH

Uvod

Poglavje se osredotoča na uporabo besedilnih in matematičnih spretnosti, ki so jih v Raziskavi o spretnostih odraslih PIAAC posredovali mladi, ter na povezanost rabe spretnosti in ravni spretnosti. Uvodoma so razgrnjeni nekateri teoretski pogledi na pomen preučevanja praks rabe spretnosti na splošno pri odraslih, predstavljena je metodologija merjenja rabe spretnosti. V nadaljevanju najprej ponudimo pregled praks rabe spretnosti, kakor so o njih poročali mladi v raziskavi in jih zgolj ilustrativno primerjamo s skupinami starejših odraslih. Sledi prikaz povprečne rabe praks uporabe spretnosti v odnosu do doseženih ravni spretnosti, pri čemer se osredotočamo na vsakodnevne rabe spretnosti. Prva ključna predpostavka v analizi je, da je aktivna raba besedilnih in matematičnih spretnosti ter uporaba IKT pri delu in v vsakodnevnem življenju način, da mladi in odrasli izboljšajo ali ohranjajo svoje spretnosti. Druga ključna predpostavka je ta, da je aktivna uporaba spretnosti v delovnem in življenjskem okolju, lahko kompenzira primanjkljaje v spretnostih. Preučevanje rabe spretnosti v vsakodnevnem življenju in pri delu je relativno novo področje v socioloških, antropoloških in ekonomskih študijah ter študijah izobraževalnih ved. Metodologije raziskovanja spretnosti na velikih vzorcih so vključile poleg testiranja tudi vprašanja o uporabi spretnosti branja, pisanja, matematike in IKT, ki so se postopoma izpopolnjevala.

Pomen krepitve spretnosti v vsakdanjem življenju in pri delu

Podatki o uporabi spretnosti so se v Raziskavi spretnosti odraslih zbirali po posebni metodologiji, ki je omogočala popisovanje vrste informacij o dejavnostih, povezanih z besedilnimi in matematičnimi spretnostmi anketirancev, o uporabi IKT-spretnosti pri delu in v vsakodnevnem življenju ter tudi o generičnih spretnostih, ki se od posameznikov zahtevajo pri delu. Podatki o uporabi spretnosti so pomembna dopolnilna informacija o vrsti in obsegu spretnosti, ki jih odrasli prakticirajo in omogočajo, da poleg opisa ravni spretnosti odraslih, pridobljenih s testiranjem, dobimo vpogled in informacije o dejavnikih, povezanih s pridobivanjem, ohranjanjem ter razvijanjem teh spretnosti. Pri tem se je izhajalo iz domneve, da aktivna raba

besedilnih in matematičnih spretnosti ter računalnika, bistveno prispeva k ohranjanju in razvijanju spretnosti. Tudi iz tega razloga je opredelitev besedilnih spretnosti v raziskavi definirana kot "razumevanje, vrednotenje, *uporaba in angažiranost* s pisnimi besedili". Tudi zmožnost uporabe matematičnih spretnosti je povezana z zadovoljivim matematičnim vedenjem in praksami. Prav tako je tudi obvladovanje informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) predpogoj za uspešno reševanje problemov v tehnološko bogatih okoljih (OECD, 2012). Raven kognitivnih spretnosti, kot so besedilne in matematične spretnosti, se tekom življenja spreminjajo, na vzorce pridobivanja in izgubljanja spretnosti vpliva marsikaj, ne le izobraževanje in usposabljanje, temveč tudi življenjske in delovne izkušnje, interesi ter življenjske okoliščine posameznika ipd.

Zagovorniki raziskovanja socialnih praks, so sicer zelo kritični do uporabe standardiziranih testov v velikih raziskavah spretnosti (predvsem Hamilton in Barton, 2000; tudi Street, 1997), obenem pa kritiki še niso ponudili ustrezne rešitve, ki bi se lahko aplicirala v raziskave na velikih vzorcih populacije. Neodvisno od zagovornikov socialnih praks na eni strani in na drugi raziskav na velikih vzorcih, pa 'teorija aktivne rabe spretnosti v praksi' dokazuje, da se raven spretnosti in pogostost uporabe pisnih praks, medsebojno spodbujata. Tako imenovana 'practice engagement theory', katere utemeljitelj je Stephen Reder (1994) zagovarja tezo, da angažiranje pri določenih aktivnostih skozi čas spodbuja in razvija posameznikove kompetence, ki so povezane s temi aktivnostmi. Poleg tega je Reder preučeval dejavnike razvoja pismenosti pri odraslih v longitudinalnih študijah v ZDA in prišel do zelo pomembnega spoznanja, namreč da izobraževalni programi namenjeni razvoju pismenosti dvigujejo raven spretnosti predvsem dolgoročno. Medtem ko se raven spretnosti in aktivna raba vzajemno krepijo, aktivna raba pozitivno vpliva na raven zmožnosti in visoka raven spretnosti ima pozitiven učinek na prakso (Reder, 2015). Te ugotovitve so empirično dokazane in zelo relevantne za politike izobraževanja in usposabljanja. Če želimo vpeljevati učinkovite (npr. izobraževalne) intervencije, bi morale biti le-te usmerjene predvsem v spodbujanje uporabe spretnosti pri odraslih tako pri delu kot izven dela v vsakodnevnem življenju. To je še posebej pomembno za manj izobražene mlade in mlajše odrasle, saj s tem vplivamo na dolgoročni razvoj njihovih spretnosti.

To so potrdile tudi nekatere druge raziskave, namreč, da posamezniki lahko vzdržujejo in razvijejo določene kognitivne spretnosti, če jih dejavno uporabljajo. In nasprotno, če posamezniki ne uporabljajo določenih spretnosti, lahko postopoma pride do upada in izgube spretnosti. Tako se je razvila hipoteza 'use it or lose it', kakor sta jo prva poimenovala Krahn in Lowe (1998). Skratka, posamezniki, ki redno in aktivno uporabljajo spretnosti, le-te razvijajo oziroma vzdržujejo, in obratno, manj dejavni posamezniki, lahko posamezne spretnosti izgubijo oziroma

pozabijo. Pri tem seveda ne gre pozabiti, da je razvoj kognitivnih spretnosti odvisen od številnih dejavnikov, ki vplivajo na intelektualno delovanje, kot so zmožnosti posameznika v različnih življenjskih obdobjih, dolžina in kakovost izobraževanja in usposabljanja, življenjsko in delovno ter kulturno okolje. Kljub temu pa posamezni strokovnjaki zatrjujejo, da stalna izpostavljenost določenim praksam, lahko kompenzira izgubo ali pomanjkanje kognitivnih spretnosti (na primer Smith, 1998).

Podatke o uporabi spretnosti pri delu in vsakodnevnem življenju je zbiralo več raziskav na velikih vzorcih populacije, med drugim sta vključili nekaj vprašanj o rabi spretnosti Raziskava o pismenosti odraslih (IALS) in Raziskava o življenjskih spretnostih odraslih (ALLS). V resnici je zadnja od raziskav spretnosti na velikih vzorcih populacije, Raziskava spretnosti odraslih PIAAC, ponudila najbolj dodelano metodologijo za zbiranje podatkov o uporabi spretnosti odraslih. Tako ostaja Raziskava spretnosti odraslih PIAAC, poleg omenjenih dveh predhodnih raziskav, raziskava z najbolj celovito in sistematično razvito metodologijo o uporabi spretnosti pri delu in vsakodnevnem življenju. Raziskava spretnosti odraslih ponuja ustreznejšo rešitev s tem, ko kombinira rezultate testiranja in podatke o uporabi spretnosti. Z bolj dodelano metodologijo, ki jo omogoča Raziskava spretnosti odraslih, je mogoče vpliv uporabe spretnosti, celo še bolj zanesljivo potrditi. Različne študije, ki so uporabljale podatke o uporabi spretnosti iz teh raziskav, so se povečini ukvarjale z raziskovanjem povezav med uporabo spretnosti in ekonomskimi ter družbenimi učinki (Desjardins, 2003; Desjardins in Rubenson, 2011; OECD, 2013 in 2016). Študija o odraslih z nizkimi dosežki v besedilnih in matematičnih spretnostih (Groutluschen in drugi, 2016) pa je podatke iz raziskave PIAAC o uporabi spretnosti analizirala predvsem z vidika družbenih učinkov.

Desjardins (2003) je v študiji o dejavnikih ravni pismenosti z vidika vseživljenjskega učenja, preučeval obseg vpliva posameznih dejavnikov (izobrazba, družinsko ozadje, prakse pri delu ter drugi dejavniki) na dosežene ravni pismenosti v raziskavi IALS na vzorcu 18 držav. Statistične analize so konsistentno potrjevale, da je izobrazba najmočnejši posamezni dejavnik ravni pismenosti, ki je neodvisen od drugega močnega dejavnika, in sicer družinskega ozadja (opredeljeno predvsem z izobrazbo staršev). Pri čemer je sklepal, da je predvsem podpora in spodbuda potomcev pri vključevanju v izobraževanje tisti dejavnik, ki predstavlja družinsko ozadje. V posameznih državah pa so izstopali tudi dejavniki, predvsem za pismenost spodbudnega delovnega okolja, pri čemer velja poudariti, da je na tem področju v analizi posebej izstopala od povprečja Slovenija. Narava dela se je pokazala kot zelo močan dejavnik ravni pismenosti v posameznih državah. Namreč skupna vrednost neposrednih učinkov skupine

dejavnikov, ki predstavljajo z 'delom povezane' in 'druge' dejavnike ravni pismenosti, celo presega skupno vrednost vpliva izobrazbe na raven pismenosti v naslednjih državah: Avstralija, Danska, Nizozemska, Norveška, Slovenija in Velika Britanija. Desjardins na podlagi teh rezultatov sklepa, da spodbudno delovno okolje, ki načrtno razvija uporabo pismenosti na delovnem mestu, potencialno lahko kompenzira primanjkljaje na teh področjih pri odraslih, ki imajo nižje stopnje izobrazbe ali prihajajo iz manj spodbudnega družinskega okolja (Desjardins, 2003, str. 42). Če povzamemo, analize, ki jih je opravil Desjardins, so potrdile, da je raven pismenosti močno povezana s pismenostjo povezanimi praksami odraslih pri delu, v družinskem okolju, prostočasnih dejavnostih in v skupnosti. Z vidika 'teorije aktivne uporabe spretnosti' to pomeni, da spodbujanje in podpiranje odraslih, da so nenehno aktivni na področjih, ki podpirajo razvoj pismenosti, lahko pomembno prispeva k razvoju njihove pismenosti. Pri čemer je še posebej pomemben vpliv spodbudnega delovnega okolja na ohranjanje in razvoj pismenosti tekom življenja.

Desjardins in Rubenson (2011) sta analizirala podatke o uporabi spretnosti na delovnem mestu iz raziskave ALLS in potrdila znatno višje plače pri delavcih, ki pogosteje uporabljajo spretnosti na delovnem mestu, in sicer za 32% pri uporabi bralnih spretnostih, 20% pri pisanju in 10% pri uporabi matematičnih spretnosti, ob tem da so bile kontrolirane spremenljivke, kot so raven spretnosti, demografija, izobrazba in delovne izkušnje in poklic ter dejavnost zaposlitve (Desjardins in Rubenson, 2011).

V edini predhodni raziskavi spretnosti odraslih v Sloveniji iz leta 1998 (IALS) se je vsakdanjo rabo temeljnih spretnosti preverjalo z nekaterimi vprašanji v osnovnem vprašalniku. Raba temeljnih spretnosti pri mladih se je preučevala kot konstrukt sestavljen iz več dejavnosti v vsakdanjem življenju. Konstrukt so sestavljali pogostost obiska javne knjižnice, branje knjig, obisk kulturnih prireditev in pisanje pisem (več kot 1 stran) in spremljanje javnih dogodkov. Že osnovna primerjava pogostosti rabe spretnosti pri mladih v raziskavi IALS 1998 je pokazala na pomembne razlike med mladimi, ki dosegajo različne ravni pismenost. Ugotovljeno je bilo, da je bil učinek teh razlik dvojen. Mladi, ki so dejavnejši, pridobivajo novo znanje, izkušnje in spoznanja, se kulturno bogatijo in obenem vzdržujejo ali spopolnjujejo svoje temeljne spretnosti. Nasprotno pa je z mladimi, ki so manj dejavni in dosegajo nižje ravni pismenosti. Le pri branju časnikov in revij so si bili mladi iz skupine 1-2 in skupine 3-4-5 zelo podobni, sicer so razlike med njimi statistično značilne. Natančneje je analiza pokazala, da so med mladimi statistično pomembne razlike glede na pogostost opravljanja teh dejavnosti. Mladi, ki vsaj enkrat na teden opravljajo katero od navedenih dejavnosti, so dosegli najvišje število točk oziroma 3. raven

pismenosti. Skupina mladih, ki nikoli ne bere knjig, ne obiskuje kulturnih prireditev ali javne knjižnice, dosega povprečno 1. raven pismenosti (Knaflič, Mirčeva in Možina, 2001). V raziskavi o spretnostih odraslih PIAAC je bila metodologija merjenja rabe spretnosti dodelana in ni mogoča neposredna primerjava podatkov, predvsem so bila izpuščena vprašanja o obiskovanju knjižni in kulturnih ustanov. Kljub temu pa lahko z novimi podatki iz raziskave spretnosti odraslih PIAAC primerjamo pogostost uporabe spretnosti pri mladih in njihove dosežke na testiranju spretnosti.

Pokazatelji uporabe spretnosti v raziskavi spretnosti odraslih PIAAC

Raziskava spretnosti odraslih PIAAC je razvila metodologijo za merjenje individualne rabe spretnosti, ki temelji na konceptu analize zahtev delovnih mest (Job Requirement Analysis, Felstead, Gallie, Green and Zhou, 2007). Pripravljena sta bila dva modula. Prvi je vseboval vprašanja o pogostosti uporabe nekaterih nalog v kontekstu delovnega mesta (če so bili respondenti zaposleni oziroma so bili zaposleni nedavno pred anketo). Drugi modul pa je preverjal pogostost opravljanja nalog izven delovnega mesta, v vsakdanjem življenju. V vsaki široki skupini nalog je identificiranih več posameznih nalog ali dejavnosti. Respondente se je na primer vprašalo po obsegu, v katerem berejo različne vrste gradiva (npr. navodila, diagrame, časopisne članke, knjige), ter da na lestvici od "nikoli" do "vsak dan" označijo, kako pogosto se lotevajo vsake od teh dejavnosti. Podoben pristop se je uporabil tudi za druge generične delovne naloge. Želelo se je zajeti več praks, ki se jih lotevajo posamezniki na danem področju, pri čemer se je upoštevala tudi kompleksnost nalog (npr. knjiga ali akademski članek). Prakse besedilnih in matematičnih spretnosti, tako pri delu kot v vsakodnevnem življenju, se lahko opiše glede na: *pojavljanje* (ne glede na to, ali je dana naloga/dejavnost opravljena), *raznolikost* (raznolikost nalog ali dejavnosti, ki jih človek opravi ali se jih loti), *pogostost* (pogostost, s katero človek opravlja določene naloge ali dejavnosti ali se jih loti), *kompleksnost/težavnost* (raven kognitivne zahtevnosti ali kompetentnosti, ki je potrebna za uspešno opravljanje naloge/dejavnosti), ter *kritičnost* (pomen naloge ali dejavnosti za opravljanje dela).

Respondenti so tako odgovarjali, kako pogosto opravljajo različne dejavnosti povezane z branjem, pisanjem, računanjem in uporabo sodobnih tehnologij. Odgovori na vprašanja o pogostosti izvajanja posameznih nalog so bili razvrščeni za potrebe analize v 6 skupin dejavnosti: branje pri delu, branje izven dela, pisanje pri delu in pisanje izven dela, računanje pri delu in izven dela. Odgovori so bili grupirani za vse sodelujoče države, vsaka skupina pa je bila uravnotežena

neodvisno s pomočjo IRT ('partial credit' model). Vsaka lestvica je bila uravnotežena na povprečno vrednost 2.0 in standardni odklon 1.0. Pokazatelji uporabe spretnosti se v prikazih razvrščajo na lestvici od 1 »nikoli« do 5 »vsak dan«.

Primerjava rezultatov o rabi spretnosti na populacijskih podatkih med državami OECD pokaže, da je uporaba pisanja in matematike v vsakdanjem življenju manj pogosta kot pri delu. V večini primerov pa velja, da je porazdelitev pogostosti rabe spretnosti pri deli in vsakodnevnem življenju v posameznih državah podobna. Podatki za Slovenijo pri dimenziji rabe spretnosti pa pokažejo, da se umešča zelo blizu povprečja OECD tako pri rezultatu rabe spretnosti pri delu kot v vsakodnevnem življenju. Sliki 23 in 24 pokažeta, da Slovenija na posameznih področjih celo presega povprečje OECD. Aktivna populacija v Sloveniji pogosteje uporablja matematične in IKT spretnosti v vsakdanjem življenju. Pri uporabi spretnosti pri delu pa se nad povprečje OECD povzpne pri branju in reševanju problemov pri delu.

Slika 23: Uporaba spretnosti v vsakdanjem življenju, primerjava povprečja OECD in Slovenije, raziskava PIAAC, 2012 - 2015

Vir: Raziskava spretnosti PIAAC (2012, 2015).

Opomba: Uporaba spretnosti v vsakdanjem življenju in indikatorji uporabe spretnosti so prikazani z lestvico od 1 "nikoli" in 5 "vsak dan".

Slika 24: Uporaba spretnosti pri delu, primerjava povprečja OECD in Slovenije, raziskava PIAAC, 2012 - 2015

Vir: Raziskava spretnosti odraslih PIAAC (2012, 2015).

Opomba: Uporaba spretnosti pri delu in indikatorji uporabe spretnosti so prikazani z lestvico od 1 "nikoli" in 5 "vsak dan".

Poročilo OECD navaja (OECD, 2016, str. 98-99), da je med uporabo spretnosti pri delu in pri vsakdanjem življenju visoka korelacija na ravni posamezne država. Korelacijski koeficient med povprečno rabo spretnosti pri delu in vsakdanjem življenju se giblje med 0,81 v primeru matematičnih spretnosti in 0,94 za bralne spretnosti. Tesna korelacija je potrjena tudi na individualni ravni, ko se primerja odgovore posameznikov glede uporabe spretnosti pri delu in vsakodnevnem življenju. Vendar pa je korelacija v tem primeru nekoliko nižja kot v primerih primerjava na ravni posamezne države, giblje sem med 0,40 za uporabo matematičnih spretnosti in 0,56 pri branju. Postavljena je bila domneva, da imajo posamezniki, ki delajo veliko število ur na dan, manj časa za branje in podobne dejavnosti v vsakdanjem življenju. Zato so v analizah izločili ta vpliv. Potem se je pokazalo, da je korelacija tudi na ravni posameznika bistveno višja, in sicer od 0,66 za matematične spretnosti in 0,80 za spretnosti pisanja. Na podlagi ugotovljene močne korelacije med uporabo spretnosti pri delu in vsakdanjem življenju se je sklepalo, da na pogostost uporabe vplivajo socio-demografski dejavniki in naravnanost posameznika do učenja, poleg tega pa na naravo te povezanosti zagotovo vpliva tudi poklic in dejavnost, kjer posamezniki delajo.

Podatke iz raziskave o uporabi spretnosti in učinkih na raven spretnosti ter druge predvsem socialne učinke, je preučevala študija o odraslih z nizkimi dosežki v besedilnih in matematičnih spretnostih (Groutluschen in drugi, 2016). Študija je dala nekatere pomembne nove uvide v naravo povezanosti med pogostostjo uporabe spretnosti pri delu in v vsakdanjem življenju z

dosežki na testu, ter nekaterimi socialnimi in ekonomskimi učinki, ki nam lahko pomagajo razumeti pomen rabe spretnosti pri mladih. Študija se je opirala na spoznanja omenjene teorije uporabe spretnosti v praksi (glej Reder, 1994) in z najnovejšimi podatki iz Raziskave o spretnostih odraslih PIAAC, ki je dokazovala, da se raven spretnosti in pogostost uporabe pisnih praks medsebojno spodbujata. Analiza je ponovno pokazala, da se raven besedilnih spretnosti in uporaba spretnosti medsebojno dopolnjujejo in krepijo ter omogočajo razvoj spretnosti. Posledično sta raven spretnosti in uporaba spretnosti pozitivno povezana - z razvojem besedilnih in matematičnih spretnosti, se postopoma zvišuje tudi pogostost bralnih aktivnosti, besedilnih in matematičnih praks. Odrasli z nižjo ravnijo spretnosti manj pogosto sodelujejo v aktivnostih povezanih z branjem, pisanjem in računanjem pri delu in izven njega v primerjavi s celotno opazovano populacijo. Pogostost branja, pisanja in računanja se je v študiji pokazala kot zelo pomembno, tako za položaj posameznika kot uspešnost družbe kot celote. Pri odraslih z nižjo ravnijo spretnosti, pogostost branja, pisanja in računanja pri delu in izven njega - vpliva na višino njihovih plač. Potrdilo se je celo, da je uporaba spretnosti pri delu (branje, pisanje, matematika) pri odraslih z nizkimi dosežki, močnejši dejavnik višine plače kot pa njihovi rezultati na testu. Iz tega razloga je za odrasle, ki dosegajo nizke ravni spretnosti in niso zaposleni, bistvenega pomena, da krepijo uporabo spretnosti v vsakodnevne življenju, saj jim to omogoča ohranjanje in razvijanje spretnosti. Nadaljnje analize so potrdile, da pogosta uporaba navedenih spretnosti, vpliva tudi na druge socialne učinke. Obseg vpliva pa je odvisen od področja, na katerem se spretnost uporablja in družbenega učinka (družbeno zaupanje, prostovoljstvo, politična aktivnosti, zdravje). S temi družbenimi učinki je bolj povezana pogostost branja kot pisanje, pisanje pa je spet bolj povezano s temi učinki kot računanje. Potrdilo se je celo, da je pogostejša uporaba branja, pisanja in matematike v vsakdanjem življenju pozitivno povezana z višjimi socialnimi učinki pri tistih odraslih, ki dosegajo najnižje rezultate na testu (1. raven in manj). Povezanost je pozitivna tudi, ko se izloči vpliv demografskih značilnosti, izobrazbe in rezultatov na testu. Študija je nedvomno potrdila, da je potrebno pri odraslih z nižjimi ravnimi spretnosti posebej pozorno preučevati njihove vzorce uporabe pisnih, bralnih in računskih praks, kajti raven spretnosti in uporaba spretnosti se medsebojno dopolnjujejo in krepijo ter omogočajo razvoj spretnosti. To je pomembno sporočilo za izobraževalne politike. S tem ko bodo spodbujale uporabo spretnosti v okviru izobraževalnih programov, bodo spodbujale tudi razvoj spretnosti pri odraslih. Obvladovanje spretnosti in uporaba spretnosti skupaj pa generirajo ekonomske in socialne učinke.

Kako pogosto mladi in odrasli uporabljajo spretnosti

Analiza povezanosti pogostosti uporabe spretnosti pri mladih sloni na podatkih zbranih v raziskavi o spretnostih odraslih, v kateri so respondenti odgovarjali na vrsto vprašanj, kako pogosto berejo, pišejo, uporabljajo matematiko in sodobne tehnologije v vsakdanjem življenju in pri tistih, ki so v času raziskave delali, tudi pri delu. Respondenti so odgovarjali, kako pogosto opravljajo katero od naštetih dejavnosti s pomočjo Likertove lestvice, in sicer: nikoli, manj kot enkrat na mesec, manj kot enkrat na teden toda vsaj enkrat na mesec, vsaj enkrat na teden toda ne vsak dan, vsak dan.

Branje v vsakodnevnem življenju

Respondenti so odgovarjali, kako pogosto berejo v vsakodnevnem življenju iz naslednjih virov:

- branje navodil in smernic,
- branje pisem, poročil, e-pošte,
- branje člankov v časopisih in revijah,
- branje člankov v strokovnih revijah,
- branje knjig in branje priročnikov,
- branje računov in bančnih izpiskov,
- branje zemljevidov in grafično prikazanih podatkov.

Izmed navedenih možnosti branja v vsakodnevnem življenju smo izbrali za ilustracijo le 'branje pisem, poročil in e-pošte' ter 'branje člankov v časopisih in revijah'. Pregled posameznih bralnih praks pri različnih starostnih skupinah pokaže, da so nekatere dejavnosti del vsakodnevnega življenja in jih mladi in starejši odrasli opravljajo bodisi vsakodnevno bodisi večkrat na teden. Še posebej to velja za branje pisem, poročil in e-pošte. Pri mladih 16-19 in 20-24 le manjši del (okoli 10%) redko ali nikoli ne bere pisem, poročil in e-pošte, pri skupini starejših odraslih 30+, pa je takih skoraj 30%. Dejavnost branja člankov v časopisih in revijah pa je bolj pogosta pri skupini 30+ kot pri mladih. Pri skupini 30+ je okoli 20% takih, ki berejo manj kot enkrat na mesec, pri skupini mladih 16-19 pa okoli 40 % bere manj kot enkrat na mesec oziroma nikoli. Stanje lahko pripišemo novim tehnologijam, ki nadomeščajo branje tiskanih revij in časopisov. Mladi

pogosteje izbirajo elektronske medije za branje člankov in revij. Razlike med mladimi in starejšimi so tudi pri nekaterih drugih praksah. Na primer, starejši v večjem obsegu kot mladi berejo članke v strokovnih revijah, kar bi bilo lahko povezano z njihovim delom, ter račune in bančne izpiske. Zaskrbljujoče je na primer tudi, da skoraj 22% mladih od 16-19 let in 33 % mladih od 20-24 nikoli ne bere knjig, pri skupini 30+ je delež nebralcev knjig 37%.

Slika 25: Bralne prakse v vsakodnevnem življenju - izbor, primerjava bralnih praks med starostnimi skupinami

Branje pisem, poročil, e-pošte

Branje člankov v časopisih in revijah

Med pogostostjo branja v vsakodnevnem življenju iz raznovrstnih virov in dosežki na testu je povezanost. Vse starostne skupine, ki malo ali praktično nikoli ne berejo v vsakodnevnem življenju, so v raziskavi spretnosti odraslih dosegale rezultate pod 1. ravnijo na lestvici besedilnih spretnosti (slika 25). Prav tako velja, da z leti pogostost branja upada, še posebej to velja za starostne skupine po 45. letu. Zanimivo je, da vse skupine odraslih, ki branje negujejo vsaj občasno, tedensko ali mesečno, praviloma dosegajo drugo in višje ravni spretnosti.

Slika 26: Pogostost branja v vsakodnevnem življenju glede na dosežke v besedilnih spretnostih, primerjava starostnih skupin.

Vir: Raziskava spretnosti PIAAC (2012, 2015).

Opomba: Uporaba spretnosti v vsakodnevnem življenju in indikatorji uporabe spretnosti so prikazani z lestvico od 1 "nikoli" in 5 "vsak dan".

Pisanje v vsakodnevnem življenju

S pomočjo enake Likertove lestvice so respondenti odgovarjali, kako pogosto pišejo:

- pisma,
- zapisnike in elektronska sporočila,
- članke za časopise ali revije,
- poročila,
- izpolnjujejo obrazce.

Iz nabora primerov pisanja v vsakodnevnem življenju sta bila izbrana primera 'pisanje zapisnikov in elektronskih sporočil' in izpolnjevanje obrazcev'. V primeru pisanja zapisnikov in elektronskih sporočil se zdi, da je to dejavnost, ki je v večji meri pisana na kožo mladim, saj je za skoraj 80% mladih to vsakodnevna dejavnost. Pri skupini 30+ pa je skoraj 50% takih, ki nikoli ali enkrat na mesec pišejo zapisnike ali elektronska sporočila (slika x5). Izpolnjevanje obrazcev je najbrž dejavnost, ki jo sicer ne opravljamo vsakodnevno, temveč občasno. Kljub temu pa se tem dejavnostim pisanja v odraslem življenju ne moremo izogniti. Zato toliko bolj preseneti podatek, da skoraj 40% odraslih v skupini 30+, nikoli ne izpolnjuje obrazcev.

Slika 27: Pisne prakse v vsakodnevnem življenju - izbor, primerjava pisnih praks pri starostnih skupinah, raziskava PIAAC, 2012 - 2015

Pisanje zapisnikov in elektronskih sporočil

Izpolnjevanje obrazcev

Pogostost in raznovrstnost pisanja v vsakodnevnem življenju ima vpliv na ohranjanje spretnosti tekom življenja, čeprav na splošno odrasli manj pogosto pišejo, kot denimo berejo iz različnih virov. Kljub temu, raziskave kažejo, da je za ohranjanje spretnosti tudi pisanje za različne namene bistvenega pomena. Domnevamo, da so sodobne komunikacijske tehnologije prinesle nekatere druge vzorce pisanja tudi za vsakodnevne potrebe. Mladi in odrasli, ki redkokdaj pišejo v vsakodnevnem življenju praviloma dosegajo 1. raven in manj na lestvici besedilnih spretnosti. Tudi odrasli 30+, ki dosegajo najvišje ravni spretnosti, v kasnejših letih pišejo manj. Potrebno bi bilo raziskati, zakaj se to zgodi in kako to vpliva na ohranjanje spretnosti. Zagotovo je za mlade, ki se umeščajo po dosežkih na najnižje ravni, odsotnost pisanja v vsakodnevnem življenju, lahko resna ovira za dejavno vključevanje v delo in družbo. Pridobljeno šolsko znanje in spretnosti, ki niso postale še v zadostni meri utrjene (nizki dosežki to dokazujejo), se brez ustrezne rabe hitreje izgubljajo. Pri mladih med 16. in 24. letom je nujno potrebno vpeljevati take izobraževalne intervencije, ki bi krepile vsakodnevne prakse pisanja.

Slika 28: Pogostost pisanja v vsakodnevnem življenju glede na dosežke v besedilnih spretnostih, primerjava starostnih skupin

Vir: Raziskava spretnosti PIAAC (2012, 2015).

Opomba: Uporaba spretnosti v vsakodnevnem življenju in indikatorji uporabe spretnosti so prikazani z lestvico od 1 "nikoli" in 5 "vsak dan".

Računanje v vsakodnevnem življenju

Pri računanju so imeli respondenti na voljo naslednje izbire:

- računanje cen, vrednosti in proračunov,
- računanje deležev in odstotkov,
- uporaba kalkulatorja,
- priprava grafikonov,
- slik ali preglednic,
- uporaba preprostih izračunov in formul,
- uporaba napredne matematike ali statistike.

Iz vrste matematičnih praks, o katerih so poročali respondenti, sta bili izbrani 'računanje cen, vrednosti in proračunov' in 'uporaba kalkulatorja'. Pri vseh opazovanih starostnih skupinah je računanje cen in vrednosti pogosta, skoraj vsakodnevna dejavnost za okoli 40 % predstavnikov teh skupin (slika 29). Okoli 30 % mladih od 16-19 let pa teh dejavnosti v vsakodnevnem življenju ne počne nikoli. Delež tistih, ki so izjavili, da nikoli ne računajo cen in vrednosti, je pri drugih starostnih skupinah nekoliko nižji. Po drugi strani je uporaba kalkulatorja pri mladih bistveno bolj

pogosta (več kot 70 % ga uporablja vsak dan ali vsaj enkrat na teden) kot pri starejših v skupini 30+ (skoraj 40% ne uporablja kalkulatorja nikoli ali manj kot enkrat na mesec). Med starostnimi skupinami so precejšnje razlike tudi glede pogostosti rabe nekaterih drugih matematičnih praks v vsakodnevnem življenju. Računanje deležev in odstotkov je potrebna veščina pri vsakodnevnih nakupih, pa vendarle je 42 % skupine 30+ izjavilo, da z odstotki in deleži nikoli ne računajo v vsakodnevnem življenju in le 5,47 % te skupine računa z njimi vsak dan. Pri mladih je delež tistih, ki teh matematičnih operacij nikoli ne uporabljajo nižji, v skupini 16-19 je takih 12,95 % (vsak dan računa z deleži in odstotki 23,77 % te skupine), v skupini 20-24 pa 27,10 % (vsak dan pa jih uporablja te spretnosti 11,46 %). Tudi nekatere druge matematične prakse v vsakodnevnem življenju so pogostejše pri mladih kot pri starejših, npr. uporaba naprednejše matematike ali statistike kot tudi priprava preglednic in grafikonov, saj so te veščine povezane s šolskim znanjem. Odrasli nasprotno te veščine uporabljajo pogosteje pri delu. Kljub temu je obvladovanje navedenih veščin podlaga za finančno pismenost v vsakodnevnem življenju. Glede na visoke deleže predstavnikov skupin, ki nekaterih osnovnih matematičnih operacij ne uporablja nikoli, lahko sklepamo, da je finančna pismenost pri njih šibka.

Slika 29: Matematične prakse v vsakodnevnem življenju - izbor, primerjava računskih praks pri starostnih skupinah, raziskava PIAAC 2012-2015

Računanje cen, vrednosti in proračunov

Uporaba kalkulatorja

Primerjava pogostosti matematičnih praks in dosežkov v matematičnih spretnostih potrdi domnevo, da je med njima pozitivna povezanost (slika 30). Pogostejše kot so matematične prakse, višja je raven spretnosti in dosežkov na matematični lestvici. Odrasli iz vseh skupin, ki redko ali nikoli ne prakticirajo računanja v vsakdanjem življenju, se umeščajo na manj kot 1. raven matematične lestvice. Čeprav so nekatere matematične prakse, kot smo videli zgoraj, bolj pogoste v posameznih skupinah, kot smo videli, mladi pogosteje uporabljajo računanje z odstotki in deleži, uporabljajo kalkulator in zahtevnejše operacije, se nedvomno pokaže, da pomanjkanje teh

praks pri različnih skupinah, lahko pomeni, da odrasli iz teh skupin matematičnih spretnosti v vsakodnevnem življenju ne uporabljajo in jih ne krepijo.

Slika 30: Pogostost uporabe matematike v vsakodnevnem življenju glede na dosežke v matematičnih spretnostih, primerjava starostnih skupin

Vir: Raziskava spretnosti PIAAC (2012, 2015).

Opomba: Uporaba spretnosti v vsakodnevnem življenju in indikatorji uporabe spretnosti so prikazani z lestvico od 1 "nikoli" in 5 "vsak dan".

IKT v vsakodnevnem življenju

Pri uporabi sodobnih tehnologij so imeli respondenti na voljo izbirati naslednje možnosti:

- uporaba računalnika,
- uporaba elektronske pošte,
- uporaba interneta za iskanje informacij,
- uporaba interneta za denarne transakcije,
- uporaba preglednic,
- urejevalnik besedil,
- priprava ali uporaba računalniške kode,
- sodelovanje v spletnih klepetalnicah.

Uporaba sodobnih tehnologij v vsakodnevnem življenju se je ugotavljala pri tistem delu populacije, ki uporablja računalnik v vsakodnevnem življenju. V Sloveniji se pokaže velik

razkorak med mladimi in starejšimi na tem področju. Medtem ko mladi praktično vsi uporabljajo računalnik, se pokaže, da pri skupini 30+ računalnika ne uporablja 34,80 % odraslih. Delež izključenih iz digitalne dobe je največji v skupini 55-65 in znaša 44,52 %, v skupini 25-34 pa le 5,48 % (OECD, 2016, str.79).

Za prikaz pogostosti rabe sodobnih tehnologij v vsakodnevnem življenju sta bila izbrana 'uporaba urejevalnika besedil' in 'uporaba interneta za iskanje informacij' (slika 9). Obe izbrani dejavnosti sta povezani tudi z uporabo branja in pisanja. Čeprav bi sprva lahko domnevali, da so sodobne tehnologije domena mladih, pa rezultati pogostosti rabe kaže, da so le-te spremenile način življenja in delovanja vsem generacijam. Sicer je uporaba urejevalnika besedil redkejša med starejšimi skupinami (30+),uporaba interneta z namenom iskanja informacij pa je pogosta v celi populaciji. Tudi nekatere druge dejavnosti povezane z novimi tehnologijami so enako pogoste v vseh generacijah. Elektronsko pošto nikoli ne pošilja le 1,23 % mladih med 16-19 in 'le' 9,28 % predstavnikov skupine 30+. Vsak dan pa se ukvarja s pošiljanjem elektronske pošte 58,20% mladih 16-19 in 'kar' 55,11 % skupine 30+. Spletne klepetalnice pa so še vedno domena mladih, 38,62 % mladih od 16-19 let in 27,90 % mladih 20-24 let jih uporablja vsak dan. Pri skupini 30+ uporablja spletne klepetalnice 9,20 %.

Slika 31: Uporaba sodobnih tehnologij v vsakodnevnem življenju, primerjava praks pri starostnih skupinah, raziskava PIAAC 2012-2015

Uporaba urejevalnika besedil

Uporaba interneta za iskanje informacij

Primerjava pogostosti uporabe sodobnih tehnologij in dosežkov na področju reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju, potrdi pozitivno povezanost pogostejše uporabe in višjih dosežkov (slika 10). Nižje besedilne in matematične spretnosti so najbrž ovira za redno in učinkovito uporabo sodobnih tehnologij predvsem pri starejših starostnih skupinah. Kljub temu

se povezanost redkejše uporabe in nizkih dosežkov kaže tudi pri mladih. Nove tehnologije odpirajo priložnosti za krepitev spretnosti pri vseh generacijah. Ne le za potrebe dela, tudi za potrebe vsakodnevnega življenja postaja neobhodno nujno, da obvladujemo in redno uporabljamo sodobne tehnologije.

Slika 32: Pogostost uporabe sodobnih tehnologij v vsakodnevnem življenju glede na dosežke v reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih, primerjava starostnih skupin.

Vir: Raziskava spretnosti PIAAC (2012, 2015).

Opomba: Uporaba spretnosti v vsakodnevnem življenju in indikatorji uporabe spretnosti so prikazani z lestvico od 1 "nikoli" in 5 "vsak dan".

Sklepne ugotovitve in predlogi za zviševanje temeljnega znanja ter spretnosti mladih

Mladost je obdobje mnogoterih in raznolikih izzivov in nasprotij v življenju ter želje po njihovem premagovanju in uresničevanju. Gre za obdobje doseganja ekonomske neodvisnosti ter obdobje osamosvajanja in načrtovanja lastne družine. Gre tudi za vzpostavljanje lastnega ravnovesja med osebnimi pričakovanji, možnostmi za uresničevanje teh pričakovanj in zahtevami družbe. V tem kontekstu je proces pridobivanja, razvijanja, ohranjevanja in uporabe znanj in spretnosti pomemben ter vpliva na oblikovanje in vključitev v družbeno življenje in delo ter se dotika skoraj vseh področij družbenega življenja.

Pri opredelitvi mladosti se v literaturi pogosto omenja navedba Arnettija, ki to obdobje opredeljuje kot prehodno oziroma kot obdobje biološke zrelosti in stabilnega prevzemanja vlog odraslih (2006). Gre za obdobje, ko posamezniki prevzemajo odgovornost do sebe, sočloveka in družbe. Starostni interval, ki ga pri opredelitvi mladosti omenjajo različne študije ni enoten. Za potrebe naše analize in v skladu z zastavljenimi cilji je bila analizirana kategorija od 16. do 24. leta oziroma 29. leta starosti. Osnova za analizo problematike je bila baza PIAAC (2012 – 2015), ki je najbogatejša baza podatkov na področju ugotavljanja spretnosti odraslih in udeležbe v izobraževanju. Kot izhodišče za časovno primerjavo je bila uporabljena baza IALS (1994 – 1998), kjer je sodelovalo 21 držav.

Cilj našega preučevanja je bila analiza spretnosti populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta ter preučevanje socio-demografskih, ekonomskih, kulturnih, poklicnih in značilnosti ožjega in širšega družbenega okolja, ki na razvoj spretnosti vplivajo pozitivno ali negativno. Spretnosti populacije mlajših odraslih so bile nato primerjane v času in prostoru. Analiza je podlaga za oblikovanje predlogov, smernic in politik za razvoj spretnosti te populacije.

V besedilu so opredeljene in prikazane besedilne, matematične in spretnosti reševanja problemov mladih v tehnološko bogatem okolju. Pri prikazovanju stanja pa smo se osredotočili predvsem na prikaz besedilnih spretnosti.

Analiza je pokazala, da ima populacija med 16. in 24. oziroma 29. letom višje dosežke v matematičnih, besedilnih in spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih kot populacija po 29. letu starosti. Pri besedilnih spretnostih so najvišji dosežki populacije od 16. do

19. leta starosti, glede matematičnih in spretnostih reševanja problemov v tehnološko bogatem okolju pa so višji dosežki odraslih od 20. do 29. leta starosti. Kljub relativno dobrim dosežkom mladih je treba poudariti, da precejšen delež dosega le 1. in 2. raven spretnosti in nima ustreznih znanj ter zmožnosti za ravnanje z informacijami, ki jih zahteva družba znanja. Delež mladih v Sloveniji, ki dosega najvišjo raven spretnosti je relativno nizek. Tudi primerjava z mednarodnim okoljem kaže, da populacija od 16. do 24. leta starosti zaostaja na vseh treh področjih za povprečjem OECD in EU. Ugotovitev velja še posebej za področje besedilnih spretnosti in spretnosti reševanja problemov v tehnološko bogatih okoljih. Te ugotovitve se nekoliko razlikujejo od tistih na podlagi rezultatov PISE, kjer so bile merjene spretnosti 15-letnikov. Podatki zadnjega merjenja PISA (2015) so pokazali pomembno izboljšanje spretnosti petnajstletnikov. To velja tako za področje bralne in matematične pismenosti kot tudi za dosežke na področju naravoslovja. Longitudinalna primerjava kaže pozitivni premik v spretnostih populacije 16. do 24. leta v primerjavi s tistimi, ki jih je dosegla ista starostna kohorta pred šestnajstimi leti. Ob zviševanju ravni formalne izobrazbe se je zviševala tudi raven spretnosti populacije mladih.

Če nadaljujemo s prikazom socio-demografskih karakteristik na dosežke obravnavane populacije bi ugotovili sledeče.

Raven formalne izobrazbe ima v populaciji od 16. do 24. leta temeljno vlogo pri pojasnjevanju dosežkov v spretnosti. Višja formalna izobrazba je povezana z višjimi dosežki. Med dijaki ali študenti po podatkih raziskave prevladujejo dosežki na 3., 4. in 5. ravni, medtem ko je delež spretnosti na 1. in 2. ravni pri vrstnikih, ki se ne izobražujejo mnogo višji. Nižji so tudi dosežki brezposelnih ali zaposlenih mladi, ki se v tem obdobju življenja ne izobražujejo.

Moški se pogosteje kakor ženske uvrščajo na nižje ravni besedilnih spretnosti.

Za celotno slovensko populacijo velja, da je izobrazba staršev, predvsem pa izobrazba matere/skrbnice pomemben dejavnik pri pojasnjevanju spretnosti celotne populacije. To velja tudi za populacijo od 16. do 24. oziroma 29. leta starosti. V Sloveniji ima izobrazba staršev, predvsem izobrazba mater/skrbnic, mnogo večjo vlogo pri pojasnjevanju spretnosti populacije odraslih kakor v večini drugih evropskih držav. Vpliv tega dejavnika z leti narašča razlike v spretnostih mladih zaradi različne izobrazbe staršev se pa povečujejo.

Priseljenski status korelira z nižjimi spretnostmi mladih. V tem oziru je najbolj prikrajšana prva generacija priseljencev. Njihove besedilne spretnosti so bistveno nižje kot spretnosti mladih, ki nimajo priseljenskega statusa. Zaradi aktualnih mednarodnih razmer in intenziviranja migracij v

zadnjem obdobju se je povečal delež beguncev in se je spremenila struktura tujcev v Sloveniji. Med njimi je veliko mladih. Njihove spretnosti niso bile merjene z inštrumentom raziskave PIAAC. Iz podatkov je razvidno, obstaja velik delež mladih v teh skupinah, ki nimajo osnovnošolske izobrazbe in so nepismeni (letno spremljanje strukture udeležencev v programu Osnovna šola za odrasle). Za potrebe razvoja programov za izboljševanje spretnosti mladih, ki imajo status tujcev, bi bilo smiselno v bodoče meriti tudi njihove spretnosti.

Pozitivno korelacijo je moč zaznati tudi med spremenljivkama zdravstveno stanje in spretnosti populacije 16 – 24. Zdravstveno stanje kljub temu ni med primarnimi dejavniki, ki v tem starostnem obdobju pojasnjuje spretnosti populacije.

Raziskava Opportunity for All: Overcoming Educational Inequalities throughout the Life Course (2017, OECD, interno gradivo), ki temelji na podatkih PIAAC, namenja posebno pozornost problematiki mladih z najnižjimi spretnostmi, predvsem pa tistim, ki so brezposelni ter se ne izobražujejo in usposabljajo. Ta kategorija zajema približno 15 % populacije mladih in je, po navedbah avtorjev, najbolj ranljiva v času gospodarske krize. Gre za heterogeno skupno, ki ima nekatere skupne značilnostih v vseh sodelujočih državah. Povečini jo sestavljajo mladi, ki imajo osnovnošolsko ali nižje poklicno izobrazbo, sledijo jim srednješolsko izobraženi. Praviloma gre za mlade, ki odraščajo v manj spodbudnih družinskih razmerah, za katere so značilne nižji socio-ekonomski položaj in nižja izobrazba staršev. Tudi ta raziskava opozarja, da so mladi, ki živijo zunaj meja svoje države izpostavljeni temu, da prej zapustijo redno izobraževanje - simptomatično so njihove spretnosti na vseh treh področjih nižje. In obratno. Mladi, ki so zgodaj zapustili formalno izobraževanje, kažejo večjo tendenco, da bi postali brezposelni. V primeru, da so zaposleni, da prej ostanejo brez dela. Ta status negativno vpliva na mentalno in emocionalno zdravje mladih ter na njihovo družbeno vključenost.

V nalogi je bilo izpostavljenih še nekaj zanimivih ugotovitev.

V raziskovanju razvoja spretnosti in kompetenc se je uveljavila 'teorija aktivne rabe spretnosti v praksi' (practice engagement theory). Ta dokazuje, da se raven spretnosti in pogostost uporabe pisnih praks medsebojno spodbujata.

V Sloveniji so preučevali pisne prakse in dosežke na skupini mladih že leta 2001 na podlagi mednarodnih rezultatov raziskave o pismenosti odraslih (IALS) in ugotovili, da so med mladimi, ki so dejavni in aktivno uporabljajo pismenost, in tistimi, ki so manj aktivni, razlike tudi v dosežkih v pismenosti. Učinek teh razlik je dvojen. Mladi, ki so dejavnejši, pridobivajo novo znanje, izkušnje in spoznanja, se kulturno bogatijo in obenem vzdržujejo ali spopolnjujejo svoje

temeljne spretnosti. Nasprotno pa je z mladimi, ki so manj dejavni in dosegajo nižje ravni pismenosti.

Primerjava rezultatov o rabi spretnosti na populacijskih podatkih med državami OECD pokaže (OECD, 2016), da je uporaba pisanja in matematike v vsakdanjem življenju manj pogosta kot pri delu. V večini primerov pa velja, da je porazdelitev pogostosti rabe spretnosti pri delu in vsakodnevnem življenju v posameznih državah podobna. Podatki za Slovenijo pri dimenziji rabe spretnosti pokažejo, da se umešča zelo blizu povprečja OECD tako pri rezultatu rabe spretnosti pri delu kot v vsakodnevnem življenju. Slovenija na posameznih področjih celo presega povprečje OECD. Aktivna populacija v Sloveniji pogosteje uporablja matematične in IKT spretnosti v vsakdanjem življenju. Pri uporabi spretnosti pri delu, pa se nad povprečje OECD povzpne pri branju in reševanju problemov pri delu.

Pri odraslih z nižjo ravnijo spretnosti, pogostost branja, pisanja in računanja pri delu in izven njega, vpliva na višino njihovih plač. Potrdilo se je celo, da je uporaba spretnosti pri delu (branje, pisanje, matematika) pri odraslih z nizkimi dosežki, močnejši dejavnik višine plače kot pa njihovi rezultati na testu. Iz tega razloga je za odrasle, ki dosegajo nizke ravni spretnosti in niso zaposleni, bistvenega pomena, da krepijo uporabo spretnosti v vsakodnevnem življenju, saj jim to omogoča ohranjanje in razvijanje spretnosti. Nadaljnje analize so potrdile, da pogosta uporaba navedenih spretnosti vpliva tudi na druge socialne učinke (Grotluschen in drugi, 2016).

Pogostejša uporaba branja, pisanja in matematike v vsakdanjem življenju je pozitivno povezana z višjimi socialnimi učinki pri tistih odraslih, ki dosegajo najnižje rezultate na testu (1. raven in manj). Povezanost je pozitivna tudi ko se izloči vpliv demografskih značilnosti, izobrazbe in rezultatov na testu. Študija je nedvomno potrdila, da je potrebno pri odraslih z nižjimi ravnimi spretnosti posebej pozorno preučevati njihove vzorce uporabe pisnih, bralnih in računskih praks, kajti raven spretnosti in uporaba spretnosti se medsebojno dopolnjujejo in krepijo ter omogočajo razvoj spretnosti. To je pomembno sporočilo za izobraževalne politike. S tem ko bodo spodbujale uporabo spretnosti v okviru izobraževalnih programov, bodo spodbujale tudi razvoj spretnosti pri odraslih. Obvladovanje spretnosti in uporaba spretnosti skupaj pa generirajo ekonomske in socialne učinke (Grotluschen in drugi, 2016).

Primerjava praks uporabe spretnosti branja, pisanja, matematike in sodobnih tehnologij med mladimi 16-24 in starejšimi generacijami pokaže določene razlike v pogostosti rabe, ki so povezane z njihovimi vlogami (zaposlitev, skrb za družino, obdobja izobraževanja). V vseh

starostnih skupinah so določeni deleži odraslih, ki posameznih preučevanih praks nikoli ne ali pa jih izvajajo zelo redko v vsakodnevnem življenju.

Primerjava pogostosti uporabe praks (branja, pisanja, matematike in sodobnih tehnologij) v vsakodnevnem življenju in dosežkov na posameznih lestvicah besedilnih in matematičnih spretnostih ter pri reševanju problemov v tehnološko bogatih okoljih potrdi domnevo, da pogostejša uporaba spretnosti pozitivno vpliva na raven dosežkov, oziroma da je redka raba spretnosti pri odraslih napovedovalec nizkih dosežkov. Empirični rezultati v analizi potrjujejo začetno predpostavko, da je aktivna raba besedilnih in matematičnih spretnosti ter uporaba IKT pri delu in v vsakodnevnem življenju način, da mladi in odrasli izboljšajo ali ohranjajo svoje spretnosti.

S tem lahko potrdimo tudi drugo predpostavko, da z aktivno uporaba spretnosti v delovnem in življenjskem okolju, lahko kompenziramo primanjkljaje v spretnostih. Pri tem se pojavlja problem, kako pristopiti k odraslim, ki redko uporabljajo in prakticirajo navedene spretnosti v vsakodnevnem življenju, saj so to po naših podatkih tudi tisti, ki imajo najnižje dosežke na vseh merjenih področjih spretnosti.

Kljub temu, da so spretnosti populacije od 16. do 24. oziroma 29. leta starosti višje kot tiste, ki jih kaže celotna populacija ter, da so v primerjavi z izzidi raziskave IALS (1998) nekoliko boljši je Slovenija še vedno pod povprečjem OECD-ja in EU.

Populacija med 16. in 24. oziroma 29. letom starosti je najbolj vitalni del. V družbi znanja se je percepcija aktivnosti spremenila. To še posebej velja za populacijo mladih. Od njih se pričakuje, da bodo delali še bolj zavzeto in samostojno in da bodo tako reševali nepričakovane položaje pri delu, hkrati pa tudi da bolj sodelujejo pri dogajanju civilne družbe, pri prevzemanju večje odgovornosti in iniciativnosti v ožjem in širšem okolju. Smernice, ki se pa ponujajo morajo biti smotrne, konkretne in hkrati dolgoročne.

PREDLOGI

Analiza je pokazala, da imajo mladi (od 16. do 24. oziroma 29. leta starosti), ki se izobražujejo/šolajo višje dosežke pri merjenju matematičnih, besedilnih in spretnosti reševanja problemov v vsakdanjem življenju kot njihovi vrstniki, ki se ne šolajo. Ta ugotovitev ni presenetljiva, saj so sicer dosedanje študije pokazale pozitivno korelacijo med končano formalno izobrazbo in višjo ravnjo pismenosti oziroma spretnosti populacije (IALS, 1994 – 1998, ALL 2002 – 2006). Analiza spretnosti v povezavi s trgom dela kaže, da ustrezna formalna izobrazba

omogoča pridobivanje široko prenosljivih kvalifikacij, višjo stabilnost dela in zaposljivost posameznikov (Ivančič, Mohorčič šolar, Radovan, 2010; Mirčeva, Dobnikar, 2011). Po drugi strani pa vključenost v programih formalnega izobraževanja omogoča pridobivanje znanj, spretnosti in kompetenc, ki posamezniku omogočajo, da se lažje sooči z vsakdanjimi izzivi in ga osebno izpolnjujejo (Beltram, Žalec, Mirčeva, Turk, 2013). Zato je smiselno spodbujati podaljševanje formalnega izobraževanja kot tudi zagotoviti priložnost za uresničevanje vseživljenjskega izobraževanja in učenja.

Ustrezna znanja je treba ponuditi predvsem skupinam mladih, ki so v tem oziru najbolj prikrajšani in bi od tega imeli največ koristi. Po podatkih PIAACa so to v Sloveniji mladi, ki imajo najnižjo raven dosežene formalne izobrazbe, živijo v manj spodbudnem okolju za izobraževanje (izobrazba staršev/skrbnikov je nižja, nižji ekonomski položaj), če so zaposleni, opravljajo manj zahtevna dela, pogostokrat so brezposelni, imajo priseljenski status in so slabšega zdravja. Ravno tako je uporaba njihovih spretnosti pri delu, v ožjem in širšem družbenem okolju, nizka. Zato so tudi njihove spretnosti na merjenih področjih nižje. Še posebej za kategorijo mladih z nižjimi spretnostmi je potrebno okrepiti mrežo organizacij, ki izvajajo tako svetovanje za izobraževanje ali karierno svetovanje ter zagotoviti stabilno financiranje programov za zviševanje temeljnih spretnosti.

Delovno mesto je pomemben dejavnik, ki tudi med mladimi prispeva k ali krni razvoj spretnosti. Praksa kaže, da je zato, da bo delovno mesto lahko spodbudno z vidika pridobivanja spretnosti treba zagotoviti financiranje izobraževanja/usposabljanja najbolj ranljivih skupin mladih. Poleg neposrednih finančnih spodbud pa bi morala država zagotoviti tudi ukrepe, s katerimi bi stimulirala delodajalce, da omogočijo izobraževanje med delovnim časom, da spodbujajo fleksibilni delovni čas v korist izobraževanju in usposabljanju ter da zagotovijo sofinanciranje stroškov izobraževanja. Še posebej je treba podpreti izobraževanje tistih skupin mladih, ki so ranljive. Hkrati pa bi morala biti delovna mesta zasnovana tako, da bi spodbujala pridobivanje in uporabo kompleksnih znanj in spretnosti.

Pri mladih (in odraslih) z nizkimi spretnostmi je izjemnega pomena, da lahko te spretnosti ohranjajo in nadalje razvijajo tudi v vsakodnevnem življenju, še posebno, če niso zaposleni in niso vključeni v redno izobraževanje. Pogostejša uporaba spretnosti branja, pisanja, matematike in sodobnih tehnologij, pozitivno vpliva na ohranjanje in razvoj spretnosti.

Pomembno je, da pri mladih v okviru rednega, neformalnega in priložnostnega učenja spodbujamo uporabo različnih spretnosti ne le za nadaljnje izobraževanje in delo, temveč tudi za

različne druge namene in potrebe vsakodnevnega življenja in prostega časa. Tako se spodbuja ne le razvoj spretnosti temveč tudi bralna kultura pri mladih.

Izobraževalce v rednem izobraževanju kot v neformalnem izobraževanju je potrebno osveščati, da mladi razvijajo nove spretnosti in pridobivajo nova znanja prek sodobnih tehnologij. Pridobljena znanja in poti pridobivanja teh znanj, pa niso vedno zaželena in ovrednotena kot pomembna v okviru rednega in neformalnega izobraževanja.

Učitelji in drugi izobraževalci bi se morali usposabljati za bolj učinkovito uporabo sodobnih tehnologij pri spodbujanju razvoja spretnosti pri mladih in uporabljati v procesu izobraževanja.

Za mlade bi bilo potrebno razvijati spodbudno e-okolje in platforme za uporabo in razvijanje različnih spretnosti (angl. 'the literate environment'), še posebej spretnosti branja in pisanja, posebej za tiste mlade, ki imajo nizke dosežke na področju spretnosti. Tako mladi kot odrasli, ki imajo nizke dosežke v spretnostih, potrebujejo dovolj časa za razvoj spretnosti, ki pa ni vedno na voljo v okviru organiziranega izobraževanja.

V spodbudnem bralnem okolju mora biti mladim na voljo raznovrstno bralno gradivo tako za učenje kot za branje v prostem času (tiskano, elektronsko in interaktivno gradivo, od sporočil, do e-knjig ipd.).

V poročilu Opportunity for All: Overcoming Educational Inequalities throughout the Life Course (OECD, 2017) se izpostavlja, da je kategorija mladih v prednosti, saj jih je lažje vključiti v sistem izobraževanja in usposabljanja. Kljub temu pa mlajši odrasli niso v obdobju rednega, obveznega izobraževanja in je treba poiskati najbolj primerne načine in alternativne strategije, da se jih integrira v sistem izobraževanja ali na trg dela. Najprej je potrebno uresničiti ukrepe za preprečevanje zgodnjega osipa in preprečiti daljšo neaktivnost. Pri tem imajo središčno vlogo zaposlovalske agencije, centri za socialno delo in nevladne organizacije. V poročilu se tudi izpostavlja, da so pri iskanju rešitev najbolj primerni kombinirani pristopi, ki integrirajo klasične načine poučevanja s praktičnim delom, kariernim in psihološkim svetovanjem. To so pristopi, ki so stroškovno učinkoviti 'cost effective', ker povečujejo zaposlitvene možnosti in zmanjšujejo kriminalna obnašanja te populacije.

Literatura in viri

8th Council of Europe Conference of Ministers Responsible for Youth: The Future of the Council of Europe Youth Policy: Agenda 2020. (2008). Pridobljeno 20.11.2014, s http://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/IG_Coop/Min_Conferences/2008_%20CEMRY_%20Background_document_en.pdf.

ALL – Adult Literacy and Lifeskills Survey. Pridobljeno 5.7.2016 s http://nces.ed.gov/surveys/all/.

Arnett, J.J. (2006). Emerging Adulthood in Europe: Response to Bynner. *Journal of Youth Studies*, 9, 111 – 124.

Bela knjiga Evropske komisije: Nova spodbuda za Evropsko mladino. (2001). Komisija Evropskih skupnosti, Bruselj, COM. Pridobljeno 12.5.2012. s http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&ved=0CD4QFjAEahUKEwizneT_kfvHAhUEOBQKHbBMD1c&url=http%3A%2F%2Fwww.ursm.gov.si%2Ffileadmin%2Fursm.gov.si%2Fpageuploads%2Fdoc%2FBela_knjiga.doc&usg=AFQjCNGetBQcxsAyePWVZSxfe3AZCjpnvg&bvm=bv.102829193,d.bGQ.

Beltram, P., Žalec, N., Mirčeva,J., Turk, A. (2013). *Formalno izobraževanje v Sloveniji. Odrasli v srednješolskem izobraževanju - položaj, kakovost, bodočnost.* Študije in raziskave 17. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Berzin, S.C. (2010). Vulnerability in the transiotion to adulthood: defining risk based on youth profiles. *Children and youth Review,* 32(4), 487-495.

Cvikl, N. (2017). Razkrivamo: vsak četrti Slovenec je slabo pismen. *Jana.* Pridobljeno 14. 2. 2017, s https://govori.se/zanimivosti/razkrivamo-vsak-cetrti-slovenec-je-slabo-pismen/.

Definition and Selection of Competencies (DeSeCo). (2002). *Theoretical and Conceptual Foundations*. Strategy Paper, OECD, DEELSA/ED/CERI/CD(2002)9.

Desjardins, R. (2003). Determinant of Literacy Proficiency: A lifelong-lifewide learning perspective. V: E. Boduard in R. Desjardins (Ur.), *International Journal of Educational Research, Literacy Proficiency: Investigating using direct measures of skills*, str. 5-245.

Desjardins, R. in Rubenson, K. (2011). An Analysis of Skill Mismatch Using Direct Measures of Skills. *OECD Education Working Paper,* No. 63, OECD Publishing, Paris. Pridobljeno 6.5.2016, s http://dx.doi.org/10.1787/5kg3nh9h52g5-en.

Europa 2020 in Slovenia. European Commission. Pridobljeno 12.9.2012, s http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/slovenija/index_en.htm.

Europa 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. (2010). Evropska komisija, Bruselj. COM (2010) 2020 konec. Pridobljeno 7.7.2013, s http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_SL_ACT_part1_v1.pdf.

European Commission (2010). *New Skills for New Jobs*. Directorate – General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities: Brussels.

Eurostat (2015). *Population, activity and inactivity – annual averages*. Statistical Office of European Commision. Pridobljeno 10. 7. 2016, s. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Employment_statistics

Eurostat, (2011). *Population Projections for* Slovenia*, 2010-2060 – Final Data*. Pridobljeno 6.11.2013, s http://www.stat.si/eng/novica_prikazi.aspx?id=3989.

Evropski pakt za mladino. Urad RS za mladino. Pridobljeno 18.6.2015, s http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/Pakt-verzija_za_splet.pdf

Göran, D., Whitehead, M. (2007). *Policies and Strategies to Promote Social Equity in Health: Background Document to WHO-Strategy Paper for Europe*. Stockholm: Institute for Future Studies.

Groutluschen, A., Mallows, D., Reder, S. in Sabatini, J. (2016). *Adults with Low Propficiency in Literacy and Numeracy*. OECD Education Working Papers. Št. 131. Paris: OECD Publishing.

Hamilton, M., Barton, D. in Ivanič, R. (2000). *Situated Literacies: Reading and Writing in Context*. Oxford: Routledge.

IALS – International Adult Literacy Survey. Pridobljeno 5.7.2013 s http://www5.statcan.gc.ca/bsolc/olc-cel/olc-cel?canto=89-588-X&lang=eng.

Ivančič, A., Mirčeva, J., Mohorčič-Špolar V.A. *Udeležba zaposlenih iz malih in srednje velikih podjetij v formalnem izobraževanju*. Lifelong Learning 2010. Neobljavljeno interno gradivo ACS.

Javrh, P., Možina, E., Mirčeva, J. (2016). *Raziskava spretnosti odraslih: Metodologija in rezultati - na kratko*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije. Pridobljeno 5.12.2016, s http://piaac.acs.si/doc/pdf/Metodologija_rezultati_PIAAC_kratko.pdf

Knaflič, L., Mirčeva, J., Možina, E. (2001). Temeljno znanje in spretnosti mladih, brezposelnih in staršev šoloobveznih otrok. Raziskovalno poročilo ACS. Ljubljana. Pridobljeno 15.11.2016, s http://porocila.acs.si/datoteke/CELOTA18.pdf.

Komisija Evropske skupnosti (Kes). (2009). *Strategija EU za mlade vlaganje v mlade in krepitev njihove vloge in položaja. Prenovljena odprta metoda koordinacije za obravnavo izzivov in priložnosti za mlade.* Pridobljeno 15.10.2015, s http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ. Do?Uri=COOM:2009:OLOO:FIN:SL:PDF.

Krahn, H., in Lowe, G.S. (1998). *Literacy Utilization in Canadian Workplaces*. Ottawa and Hull: Statistics Canada and Human Resource Development Canada.

Krek, J., Metljak, M. (ur.). (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Lavrič, M., Frele, S., Tavčar Krajnc M., Klanjšek, R., Musil, B., Naterer A., Kirbiš A., Divjak, M., Lešek, P. (2010). *Mladina 2010: Družbeni profili mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad za mladino.

Literacy in the Information Age – Final Report of the International Adult Literacy Survey. (2000). Organisation for Economic Co-operation and Development. Paris: Statistics Canada.

Miers, M. (2002). Developing an Understanding of Gender Sensitive Care: Exploring Concepts and Knowledge. *Journal of Advanced Nursing*, vol. 40, no. 1, pp. 69 – 77.

Mohorčič Špolar, V., Ivančič A., Mirčeva, J., Radovan, M. (2006). *Družbeno-skupinski vplivi udeležbe odraslih v izobraževanju kot podlaga za razvoj modela poklicne kariere*. Poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Možina, E. (2009). *Pismenost odraslih v Sloveniji.* Info-mozaik, Andragoški center Slovenije, pridobljeno 12.12.2016, s http://www.acs.si/Info-mozaik.

Možina, E. (2016). Odrasli z nizkimi dosežki. V: *Poročilo o raziskavi spretnosti odraslih*. PIAAC, 2016. Tematske študije: raziskovalno poročilo; urednica P. Javrh. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Možina, E., Emeršič, B., Ivančič, A. in dr. (1999). Mednarodna raziskava o pismenosti odraslih: Tehnično poročilo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Muršak, J. (2016). Terminološki vidiki projekta PIAAC. Preliminarno poročilo. Tematske študije. Interno gradivo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Muršak, J., Radovan, M. (2015): Razvoj spretnosti in kompetenc, značilnosti delovnega okolja in vključenost v neformalno izobraževanje. Preliminarno poročilo: Tematske študije. Interno gradivo. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Mužica, R. (2012). Uvod: Lokalna mladinska politika. V: Lokalna mladinska politika. Ljubljana: Zveza ŠKIS, Ajdovščina. Mladinski svet.

New Skills for New Jobs: Action Now: A Report by the Expert Group on New Skills for New Jobs. (2010). European Commission. Pridobljeno 2.3.2013, s *http://arhiv.acs.si/publikacije/NSNJ-Expert_group_report.pdf*.

OECD (2012). *Literacy, Numeracy and Problem Solving in Technology-Rich Environments*. Pridobljeno 5.12.2015., s http://www.oecd.org/skills/piaac/PIAAC%20Framework%202012--%20Revised%2028oct2013_ebook.pdf

OECD (2013). *OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*. Paris: OECD Publishing Pridobljeno 12.5.2016, s http://www.oecd.org/skills/piaac/Skills%20volume%201%20(eng)--full%20v12--eBook%20(04%2011%202013).pdf

OECD (2016). *OECD Skills Studies, Skills Matter, Further Results from the Survey of Adult Skills*. Paris: OECD Publishing. Pridobljeno 12.5.2016, s http://www.oecd.org/skills/skills-matter-9789264258051-en.htm.

OECD Education Working Papers. Št. 63, Paris: OECD Publishing.

Opportunity for All: Overcoming Educational Inequalities throughout the Life Course. (Interno, neobjavljano gradivo OECD, ACS).

PISA 2015 (2016). *Naravoslovni, matematični in bralni dosežki slovenskih učenk in učencev v mednarodni primerjavi*. Nacionalno poročilo o raziskavi. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

Problemska analiza položaja mladih na trgu dela v luči agende dostojnega dela s predlogi ukrepov za znižanje stopnje brezposelnosti mladih v Sloveniji (2013). Ljubljana: Zveza Svobodnih sindikatov Slovenije. Pridobljeno 2.6.2015, s http://www.sindikat-zsss.si/attachments/article/1076/ProblemskaAnalizaPolozajaMladih_DecentProjectForDecentWork_SindikatMladiPlus.pdf.

Proceedings of the Ninth Symposium (str 1-29). Paris, San Francisco: Lulu Publishing.

Raziskava spretnosti odraslih 2013: Vodnik za bralca (2015). (Izvorna različica publikacije OECD The Survey of Adult Skills: Reader's Companion) Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Reder, S. (1994). Practice-engagement theory: A sociocultural approach to literacy across languages and cultures. V: B. Friedman, R. Weber, & A. Ramirez (Ur.), *Literacy Across Languages and Cultures (*str. 33-74). Albany, NY: State University of New York Press.

Reder, S. (2015). *Expanding emergent literacy practices: busy intersections of context and practice*. Presented at the Low Educated Second Language and Literacy Acquisition 9th Symposium, San Francisco, CA.

Resolucija Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta o spodbujanju novih in učinkovitih oblik participacije vseh mladih v demokratičnem življenju v Evropi. (2011). Svet Evropske unije. Pridobljeno 23.7.2014, s http://www.ursm.gov.si/fileadmin/ursm.gov.si/pageuploads/pdf/Knjiznica_PDF/Nove_oblike_participacije_mladih_-_resolucija.pdf.

Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih za obdobje 2012 – 2020. (2013). Pridobljeno 5.7.2013, s http://www.eurydice.si/index.php?option=com_content&view=article&id=6762&Itemid=342.

Salonna, F., J. P. van Dijk, A. M. Geckova, M. Sleskova, J. W. Groothoff, S. A. Reijneveld (2008). Social inequalities in changes in health-related behaviour among Slovak adolescents aged between 15 and 19: A longitudinal study. *BMC Public Health*. vol. 8, no. 57.

Salva Mut, F., Quintana Murci E., Desmarais, D. (2014). *Inclusion and Exclusion Factors in Adult Education of Youth with a Low Educational Level in Spain.* Pridobljeno 23.7.2014, s http://www.rela.ep.liu.se/article.asp?doi=10.3384/rela.2000-7426.rela0121.

Skills Matter: Further Results from the Survey of Adult Skills (2016). Paris: OECD Publications.

Street, B. (1997). *Literacy and Development: Ethnographic Perspectives*. New York: Routledge.

Tuijnman, A.C. (ur.) (1996). *International Encyclopedia of Adult Education and training.* Oxford, New York, Tokio: Pergamon.

Vehovar, V., Berzelak, N. (2016). *Zagotavljanje reprezentativnosti vzorca.* Interno gradivo, Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Vertot, N. (2009). *Mladi v Sloveniji.* Ljubljana: Statistični urad R Slovenije.

Vrečer, N. (2016). *Program spopolnjevanja: začetna integracija priseljencev*. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Vrečer, N., Možina, E., Svetina, M., Žalec, N., Javrh, P., Ziherl, T. (2008). *Izobraževanje in usposabljanje migrantov v Sloveniji.* Poročilo raziskovalnega projekta. Ljubljana: Andragoški center Slovenije.

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju. Uradni list RS, št.42/2010. Pridobljeno 1.9.2015, s https://www.uradni-list.si/1/content?id=97951.